

AKTIVNO GRAĐANSTVO I PARTICIPACIJA U ZAJEDNICI

3. CIKLUS

(6., 7. i 8. razred)

*Ne boj se! Nisi sam! Ima i drugih nego ti
koji nepoznati od tebe žive tvojim životom.
I ono sve što ti bje, ču i što sni
gori u njima istim žarom, ljepotom i čistotom."*

Tin Ujević

Predgovor:

Drage učenice i dragi učenici!

Pred vama je još jedan udžbenik. Ovoga puta iz predmeta koji je u mnogočemu poseban. U njemu nije najvažnije znati definicije pojmova napamet, odrediti točnu godinu nekog događaja ili navesti točnu podjelu nekog pojma. U ovom ćete predmetu dobiti priliku izraziti vlastito mišljenje o određenoj temi. Svrha ovog predmeta je da učite istraživanjem, u suradnji s drugim učenicima, roditeljima, stručnjacima i predstavnicima vlasti u lokalnoj zajednici i tako se vježbate za budući aktivan život u demokratskoj društvenoj zajednici.

Živimo u svijetu koji nosi mnoštvo izazova: od klimatskih promjena, migracija stanovništva, građanskih ratova i otuđenosti među ljudima.

Za lakše razumijevanje društva pomoći će nam sljedeći pojmovi o kojima će u ovom udžbeniku biti riječi: zajednica, aktivno građanstvo, prava i obaveze, demokracija, stereotipi i predrasude, medijska pismenost, obitelj, cjeloživotno učenje, održivi razvoj.

Uz svaku temu bit će navedene aktivnosti koje možete provesti u svojoj obitelji ili šire, u svojem gradu ili mjestu u kojem živite. Zato ćemo vas upoznati s načinom organizacije lokalne vlasti, gradskim poduzećima s kojima škole mogu surađivati i udrugama za mlade u okviru kojih možete steći iskustvo volontiranja i pomoći onima kojima je to potrebno.

Nadam se da ćete naći zanimljive sadržaje koji će vas potaknuti da budete dio pozitivne promjene u društvu.

SADRŽAJ:

Ljudsko-pravna dimenzija

Prava, slobode i odgovornosti građanina

Uvod: Zajedništvo.....	7
1. Suradnja i grupni rad – jesu li najglasniji uvijek u pravu?.....	9
2. Pojedinac i zajednica.....	11
3. Temeljna ljudska prava: zalag humanosti.....	13
4. Sustav zaštite ljudskih prava u Republici Hrvatskoj.....	15
5. Pravo i pravda: od teorije do prakse.....	17
6. Briga za pojedinca – briga za zajednicu: ranjive skupine građana.....	19

Politička dimenzija

Demokratska država i uloga građana u demokratskoj državi

7. Demokracija: san o pravednoj državi.....	21
8. Trodioba vlasti u Hrvatskoj.....	24
9. Izbori za zastupnike u Hrvatski sabor: demokracija na djelu.....	26
10. Država – to smo mi građani.....	28
11. Grad u kojem živim – moja država u malom.....	30

Društvena dimenzija

Socijalne vještine i društvena solidarnost

12. Volontiram – darujem svoje vrijeme drugima.....	32
13. Istinito i manje istinito: kako vrednovati medijske sadržaje?.....	34

14. Reklamni sadržaji: možemo li svi biti savršeni?.....	36
15. Moj život na društvenim mrežama: prednosti i zamke digitalne komunikacije.....	38
16. Obitelj: moja sigurna luka.....	40

Međukulturna dimenzija

Kulturni identiteti i međukulturni dijalog

17. Različiti, ali ravnopravni: međukulturalno društvo.....	42
18. Međukulturalni dijalog: kad bi svi ljudi na svijetu.....	44
19. Sloboda vjeroispovijesti: bogatstvo različitosti.....	46
20. Tradicijska kultura našeg kraja.....	48
21. Znameniti ljudi moga grada: i oni su bili Varaždinci.....	50

Gospodarska dimenzija

Gospodarstvo, poduzetnost, upravljanje financijama i zaštita potrošača

22. Pravo na rad: pravo na dostojan život.....	51
23. Društveno odgovorno poduzetništvo: izazovi budućnosti.....	53
24. Cjeloživotno učenje: od kolijevke pa do groba najljepše je dačko doba.....	56
25. Odgovorno upravljanje novcem.....	59
26. Reklamni sadržaji: kupovanje – potreba ili razbibriga.....	61

UVOD: ZAJEDNIŠTVO

SEDAM PRUTOVA (narodna priča)

Bilo jednom sedmero braće i živjeli su složno. Prošlo je mnogo godina. Braća su odrasla i oženila se. Svaki je sebi sagradio kuću. Sve su se manje družili. Zatim su se počeli i svađati.

Bojeći se da mu se sinovi grdno ne zavade, otac ih pozove i reče im:

"Djeco moja, dođite sutra k meni! Svaki neka donese po jedan prut!"

Sutradan sinovi dođu ocu i donesu sedam prutova.

Otac sveže prutove u jedan snop i reče sinovima:

"Djeco moja, hoću vidjeti jeste li snažni. Koji će od vas slomiti ove prutove?"

Sinovi su ih pokušali slomiti, ali nijedan od njih nije mogao prelomiti snop. Onda starac razveže snop i reče sinovima:

"Probajte sada!"

Sinovi uzmu svaki po jedan prut i prelome ga lako.

Tada im otac reče:

"Djeco moja! Vi ste kao ovih sedam prutova. Bit ćete snažni samo ako budete složni!"

Od tada su braća ponovo živjela u slozi.

Mislite li da je ova priča istinita?

Provedite u razredu ili kod kuće eksperiment, svežite nekoliko prutova i pokušajte ih prelomiti. Zatim ih razvežite, probajte ih sada prelomiti. Što zaključujete?

Vi ste budućnost grada Varaždina, zemlje Hrvatske i svijeta. Ako dobro naučite, uvježbate i usvojite vrijednosti kako se izgrađuje društvena zajednica na demokratskim načelima pravедnosti, kako se organiziraju društveni odnosi, kako se donose dobra pravila i zakoni, ako prihvaćate građansku i društvenu poduzetnost u razvoju i zaštiti općeg dobra kao vrijednosti, onda se naše generacije koje vas odgajaju mogu nadati dobro uređenoj i prosperitetnoj lokalnoj zajednici i državi.

Narod organiziran u državu ima pravo i obvezu, između ostaloga, alatima dobre uprave ostvarivati dobar nacionalni dohodak kojim financira ostvarivanje prava svih građana i državljana na kvalitetnije obrazovanje, rad, zdravstvenu zaštitu, mirovinu, ljudsko dostojanstvo i sva druga temeljna ljudska prava.

Stoga ćete u ovom predmetu upoznavati, stjecati i usvajati alate dobre uprave, razlikovati pravедna demokratska načela od nedemokratskih kao što uče vaši vršnjaci u drugim europskim zemljama. Tako ćete moći surađivati s njima u interesu vlastite zemlje i biti im konkurentni.

Stečena znanja i sposobnosti bit će vam korisni u privatnom i u obiteljskom životu, u budućem poslovnom životu i u korištenju slobodnog vremena.

LJUDSKO-PRAVNA DIMENZIJA

PRAVA I ODGOVORNOSTI GRAĐANINA

1. SURADNJA I GRUPNI RAD: JESU LI NAJGLASNIJI UVIJEK U PRAVU?

KLJUČNI POJMOVI

ARGUMENTI

PRAVILA RASPRAVE

SLUŠANJE TUĐEG MIŠLJENJA

Kako se u vašem razredu dogovarate oko važnih pitanja: izleta, sudjelovanja u zajedničkim aktivnostima, oko igara na satu tjelesne kulture? Kako raspravljate na satu razredne zajednice? Možete li saslušati druge? A drugi vas?

Vaš je razred zajednica u malom. Sastoji se od učenika koji imaju jednaka prava i obaveze i međusobno su ravnopravni, a opet se razlikuju jedni od drugih. Uvijek ima glasnijih koji prvi

dižu ruku za odgovor na pitanje i onih koji možda znaju odgovor, ali čekaju da ih učiteljica prozove. I svi se trebaju dogovoriti oko određenih stvari.

Da bi u tome uspjeli, moraju se držati određenih pravila. Moraju saslušati mišljenje drugih i razmisliti o njihovim stavovima. Također, trebaju bez bojazni izreći svoje mišljenje, iznijeti razloge zbog kojih tako misle i pokušati prikazati prednosti svojeg stava ili ideje. Oni najuspješniji moći će prepoznati i nedostatke svoje ideje i zamoliti druge za savjete kako ih prevladati. Da biste svi dobili mogućnost ravnopravno sudjelovati, štititi svoje dostojanstvo, pravo na učenje, zaštitu od uvredljivih riječi i postupaka, zaštitu vaših temeljnih prava, trebate se dogovoriti o zajedničkim pravilima i biti odgovorni za njihovo provođenje.

Tako stječete znanja, vještine i vrijednosti izgrađivanja demokratskih procedura koje trebaju biti pravedne i prihvaćene u vašoj razrednoj zajednici. S pravilima trebate upoznati svoje roditelje i učitelje. Bilo bi dobro da utvrdite pravedne mjere za one koji bi namjerno kršili dogovorena pravila.

PROVEDITE U RAZREDU

Rasporedite se u manje grupe (od tri do pet učenika). Ovu vježbu možete napraviti koristeći internetski komunikacijski kanal (*chat*). Raspravite o pitanjima, donesite zajedničke zaključke. Većinom glasova izaberite moderatora rasprave, zapisničara koji zapisuje najvažnije poruke ili zaključke iz rasprave i glasnogovornika koji će vaše zaključke predstaviti cijeloj skupini. Glasnogovornik može pripremiti i prezentaciju s jednom ili dvije sličice sa zaključcima.

Na kraju možete voditi panel-raspravu i donijeti zaključke cijelog razreda ili skupine.

Možete napisati članak za školski list ili za gradske novine tako da o rezultatima vašeg rada budu obaviješteni roditelji i javnost grada Varaždina....

Pozovite u razred školskoga pedagoga. Zamolite ga da u razredu održi radionicu o nenasilnom rješavanju sukoba.

Održite u razredu simulaciju TV emisije o nekoj temi koja vam je važna. Odaberite voditelja i goste u studiju. Podijelite goste u dvije grupe. Jedna će biti za tezu o kojoj raspravljate, a druga protiv teze. Budući da se radi o TV emisiji, gosti moraju biti pristojni i držati se pravila

argumentacije vlastitih stavova i uvažavanja tuđeg mišljenja, kao i vremenskog ograničenja govorenja. Publika treba odlučiti čiji su stavovi bili uvjerljiviji i uspješnije argumentirani.

POSJETITE SAVJET MLADIH GRADA VARAŽDINA i zamolite ih da vas upoznaju s načinom na koji raspravljaju na svojim sastancima. Ako je to moguće, neka nekoliko učenika iz razreda bude na njihovoj sjednici.

Raspitajte se o nekoj javnoj tribini koja se održava u vašem gradu. Ako je otvorena za sve građane, neka je posjeti nekoliko učitelja s voditeljem.

2. POJEDINAC I ZAJEDNICA

KLJUČNI POJMOVI

ZAJEDNICA RAVNOPRAVNIH

PRAVO ZAJEDNIČKOG ODLUČIVANJA

BRIGA ZA POJEDINCA

Ljudi imaju prirodnu potrebu živjeti među drugim ljudima. U početku zbog skrovišta i lakšeg lova, a s razvojem civilizacija zbog razmjene ideja i mišljenja. Tako se javlja pitanje tko treba imati pravo odlučivanja unutar zajednice više ljudi.

Javna briga za pojedinca unutar zajednice razvija se tek krajem 19. i početkom 20. stoljeća kada nastaju pokreti za zaštitu ljudskih prava i glavni državni oblik postaje demokracija – vladavina naroda.

U mnogim državama širom svijeta ne poštuju se ljudska prava i vlast je u rukama jednog moćnika ili nekoliko njih.

Vlast koja je u rukama naroda stalan je izazov i za razvijene zapadne zemlje jer ovisi o suradnji svih državnih institucija, ali i angažmanu samih građana. Ljudska je povijest stalan trud pojedinaca da uredi zajednicu koja će biti pravedna za sve njene članove.

AKTIVNOSTI U RAZREDU

Zamislite svoj razred kao zajednicu ravnopravnih članova. Trebate odabrati jednog učenika koji će vas predstavljati na sastanku svih predstavnika razreda zajedno s predstavnicima roditelja, ravnateljem i gradonačelnikom. Raspravljat će se o važnoj temi – izgradnji novog sportskog igrališta prema željama učenika. Koje bi osobine morao imati predstavnik učenika? Zapišite osobine na ploču u razredu. Predložite nekoliko učenika za koje smatrate da posjeduju te osobine. Njihov je zadatak da osmisle kakvo bi igralište trebalo napraviti. Važno je da poštuju vaše želje, ali i stvarne mogućnosti. Dajte im desetak minuta da osmisle svoja igrališta. Nakon toga neka predstave razredu zamišljeno igralište. Glasajte jačinom pljeska za najbolju ideju.

RASPRAVITE

Zašto je važno poštovati želje svih učenika u smišljanju igrališta? Koje ste želje ili ideje smatrali dobrima? Koje ste odbacili? Zašto?

ISTRAŽITE

Kakvo je državno uređenje u europskim zemljama početkom 18. stoljeća?

Koja prava pripadaju građanima i seljacima?

Zašto dolazi do pojave građanskih revolucija u 18. i 19. stoljeću?

Za koja se ljudska prava bore revolucionari?

Zašto dolazi do Seljačke bune godine 1573.?

Za što se bore seljaci vođeni Matijom Gupcem?

Zaigrajte u razredu igru vrućeg stolca. Odaberite jednog učenika koji će biti kralj i/ili nekoliko njih koji će predstavljati plemstvo. Ostali učenici u razredu neka budu građani i seljaci. Građani neka iznesu kralju ili plemstvu svoje prigovore na državno uređenje i zaštitu građanskih prava. Prisjetite se zašto nastaju građanske revolucije. Kralj se mora brinuti o zaštiti teritorija države i plemstvo održavati zadovoljnim. On iznosi svoje argumente jesu li građani u pravu kad traže svoja prava. Postoji li način da se udovolji njihovim zahtjevima?

ZAPAMTITE

I vi ste dio zajednice; vaša zajednica vaša je obitelj, vaš razred i vaše mjesto u kojem živite. Budite aktivni u svojoj zajednici. Brinite se za druge članove. Razgovarajte i razmjenjujte ideje. Vidjet ćete da možete mnogo toga učiniti.

3. TEMELJNA LJUDSKA PRAVA: ZALOG HUMANOSTI

KLJUČNI POJMOVI

SLOBODA

RAVNOPRAVNOST

DOSTOJANSTVO

"Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i svijješću te trebaju jedna prema drugima postupati u duhu bratstva."

Članak 1. Opće deklaracije o ljudskim pravima

OPĆA DEKLARACIJA O LJUDSKIM PRAVIMA proglašena je 1948. godine. Proglasila ju je Opća skupština Ujedinjenih naroda.

TEMELJNA LJUDSKA PRAVA – osnovne su ljudske vrijednosti koje trebaju biti zajamčene svakom čovjeku. Obuhvaćaju niz prava. Neka od njih su:

- pravo na život
- pravo na slobodu
- pravo na osobnu sigurnosti
- pravo na vlasništvo
- pravo na slobodu mišljenja i vjeroispovijesti
- pravo na slobodu mišljenja i izražavanja
- pravo na obrazovanje, obvezno osnovno obrazovanje, besplatno srednjoškolsko obrazovanje te jednako pravo na visokoškolsko obrazovanje.

Proučite daljnji tekst Opće deklaracije o ljudskim pravima. Navedite još nekoliko prava koja smatrate najvažnijima za postizanje pravednosti u društvu. Je li zaštita ljudskih prava zajamčena u svim državama? Mogu li građani tražiti zaštitu svojih prava, a da nisu su svjesni koja prava posjeduju? Koja je uloga obrazovanja u zaštiti ljudskih prava?

RASPRAVITE

Zašto je važno poznavati vlastita prava? Imaju li djeca prava koja se tiču samo njih?

Zašto je važna zaštita dječjih prava?

Biste li mogli živjeti bez doma, obitelji, obrazovanja? Biste li htjeli raditi od svoje 10. godine?

ISTRAŽITE

Koji je važni događaj u povijesti završio nekoliko godina prije donošenja Opće deklaracije o ljudskim pravima?

Što se Deklaracijom htjelo postići?

Pročitajte odlomke iz Konvencije o pravima djeteta. Nju je 20. studenoga 1989. godine usvojila Opća skupština Ujedinjenih naroda kao međunarodni dokument kojim se priznaju dječja prava u cijelome svijetu. Odaberite prava koja smatrate najvažnijima.

Koji sustav zaštite dječjih prava postoji u Republici Hrvatskoj?

Koje su zadaće Ureda pravobraniteljice za djecu? Kako se financira taj ured? Kako vam on može pomoći?

IZRADITE

Izradite plakat u kojem ćete odabrati ljudska i dječja prava koja su po vašem mišljenju najvažnija. Objasnite svoj izbor. Navedite zašto su ta prava važna te koje su posljedice njihova kršenja.

ZAPAMTITE

U mnogim zemljama zaštita ljudskih prava zajamčena je zakonima. Ipak, u praksi se ljudska prava često ne poštuju. Građani moraju poznavati svoja prava kao i mehanizme s pomoću kojih mogu osigurati zaštitu njihova poštovanja.

4. SUSTAV ZAŠTITE LJUDSKIH PRAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ

KLJUČNI POJMOVI

ZAKON

USTAV

PROVEDBA ZAKONA

Temeljna ljudska prava ugrađena su u zakone.

ZAKON – popis građanskih sloboda i obaveza koji vrijedi za sve građane određene države.

Kako biste vi uredili koja se ljudska prava u državi moraju poštovati? Na koji biste način obvezali ljude da ne krše tuđa prava?

Svaki građanin mora znati koja su mu prava zajamčena, stoga postoji dokument u kojem je to navedeno. Taj dokument nazivamo ZAKON. Budući da postoji mnogo sloboda koje treba zaštititi, postoji i niz zakona unutar pojedine države. Svaki je usmjeren na određeno područje ljudskog djelovanja i propisuje PRAVA, ali i ODGOVORNOSTI građana. Temeljna prava i obaveze građana Republike Hrvatske navedena su u USTAVU.

Ustav je temeljni zakon u državi na čijim načelima jednakosti i pravednosti počivaju svi ostali zakoni.

SUDOVI – institucije zadužene za provedbu zakona i njihovo poštovanje. U Republici Hrvatskoj postoje prekršajni sudovi, općinski sudovi, županijski sudovi, trgovački sudovi, Visoki prekršajni sud RH, Visoki trgovački sud RH, Upravni sud RH i Vrhovni sud RH, kao najviše sudbeno tijelo.

PUČKI PRAVOBRANITELJ: posrednik između građana i zakonodavne vlasti:

- upućuje građane kako da zaštite svoja prava
- predlaže izmjene zakona u Saboru
- djeluje na suzbijanju diskriminacije.

U Hrvatskoj postoje i posebni pravobranitelji – pravobranitelj za djecu, pravobranitelj za ravnopravnost spolova i pravobranitelj za osobe s invaliditetom.

ZAPAMTITE

Ustav Republike Hrvatske donio je Sabor Republike Hrvatske 21. XII. 1990., a svečano je proglašen i stupio na snagu 22. XII. 1990. godine.

Ustavom je, u članku 1, propisano da "vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu kao zajednici slobodnih i ravnopravnih državljana."

ISTRAŽITE

Proučite tekst Ustava Republike Hrvatske i istražite koje su njegova temeljna načela. Koje ljudske vrijednosti i slobode Ustav propisuje?

Istražite tekst Deklaracija neovisnosti koju je donio Kongres Sjedinjenih Američkih Država 4. srpnja 1776. godine. Pronalazite li poveznice u zaštiti ljudskih prava?

Zamislite da je vama povjerena zadaća sastavljanja deklaracije koja će vrijediti za sve ljude ovoga svijeta i da možete urediti državu koja će biti pravedna za sve građane. Sastavite dokument koji će odrediti koja ljudska prava trebaju biti zaštićena, koja se dječja prava ne smiju kršiti. Napišite ga da bude jednostavan i razumljiv za sve ljude. Istaknite na početku s kojim ciljem sastavljate taj dokument.

Napravite plakat svoje deklaracije i stavite ga na učionički zid.

5. PRAVO I PRAVDA: OD TEORIJE DO PRAKSE

KLJUČNI POJMOVI

PRAVDA

KORUPCIJA

ORGANIZIRANI KRIMINAL

Jednom kad su zakoni doneseni, važno je osigurati njihovo poštovanje i provođenje među građanima kako bi, uz pravo, postojala i pravda.

Pravedno je najkraće rečeno ono što nekome po zaslugi pripada. Ako je učinio nešto dobro pripada mu nagrada, ako je učinio zlo – kazna.

DRUŠTENA PRAVDA počiva na tri principa i razlikujemo proceduralnu, korektivnu i distributivnu pravdu.

PROCEDURALNA pravda označava potrebu poštovanja određene procedure u donošenju pravnih odluka. To znači da se nikog ne može osuditi, a da mu se ne omogući da iznese svoju obranu, da ga odvjetnik pravno zastupa i da se sagledaju svi aspekti njegova slučaja.

KOREKTIVNA pravda označava princip po kojem pravednost ima svrhu ispraviti loše ponašanje u društvu. Ako je netko prekršio zakon, on za taj čin treba odgovarati i snositi posljedice.

DISTRIBUTIVNA pravda označava raspodijeljenost prava i obaveza na sve građane, odnosno njihovu zajedničku obavezu poštovanja zakona.

Najveći neprijatelj svakog pravnog sustava pokušaji su podmićivanja onih koji trebaju donositi pravne odluke s ciljem postizanja nezakonitih radnji i osobne koristi.

KORUPCIJA označava stavljanje svoje osobne koristi ispred onoga što zakon nalaže. Često je vezana uz ljude koji su na određenoj poziciji u društvu i donose važne odluke te koriste svoj utjecaj i moć kako bi donijeli nepravedne presude ili za novčanu naknadu osigurali korist za druge osobe. Korupcija uništava pravni sustav države jer se lako širi na sve važne institucije i time potkopava provođenje pravde u državi. Tada govorimo o ORGANIZRANOM KRIMINALU, on uključuje više institucija ili sudionika koji međusobno surađuju u obavljanju nezakonitih radnji. Zato je provođenje pravde u praksi, ukazivanje na korupciju i njeno kažnjavanje jedan od najvažnijih zadataka države koja želi zaštititi prava svojih građana.

ISTRAŽITE

Što uzrokuje pojavu korupcije u određenoj državi? Gdje počinje korupcija? Je li prepisivanje od drugih učenika krađa tuđeg rada i korupcija? Je li to pošteno? Mogu li građani utjecati na povećanje ili smanjenje korupcije? Tko je u Republici Hrvatskoj zadužen za suzbijanje korupcije? Što označava pojam "pranje novca"? Kome možete prijaviti slučajeve korupcije ili organiziranog kriminala? Je li utaja poreza korupcija? Znači li to da je u državnom proračunu manje novca za obrazovanje, zdravstvo, za mirovine i druge oblike društvene solidarnosti?

Istražite kako studije Europske unije određuju Hrvatsku s obzirom na suzbijanje korupcije.

PROVEDITE U RAZREDU

Zamislite da je vaš razred sudnica u kojoj morate održati suđenje. Smislite razlog suđenja okrivljeniku. Koje sve članove suđenja morate odrediti da bi suđenje bilo pravedno?

Provedite simulaciju suđenja u kojem ćete utvrditi je li okrivljenik kriv ili je nedužan. Ne zaboravite na pravo okrivljenika na pravedni proces i saslušanje svih svjedoka.

ZAPAMTITE

Dugačak je put od ljudskih prava koja su zajamčena zakonom do poštovanja pravde u praksi. Mnoge ljudske zajednice uređene su tako da ljudska prava poštuju samo u teoriji.

6. BRIGA ZA POJEDINCA – BRIGA ZA ZAJEDNICU: RANJIVE SKUPINE GRAĐANA

KLJUČNI POJMOVI

SOCIJALNA ISKLJUČENOST

UDRUGE GRAĐANA

REINTEGRACIJA

Stupanj zaštite ljudskih prava u pojedinoj državi ogleda se i u zaštiti prava socijalno isključenih skupina građana.

SOCIJALNO ISKLJUČENI – svi oni građani koji iz određenih razloga ne mogu ostvarivati svoja prava i sudjelovati u društvenoj zajednici poput ostalih građana. Socijalna isključenost pogađa nezaposlene osobe, beskućnike, osobe s invaliditetom, osobe žrtve diskriminacije, itd. Njima je svakodnevni život otežan do te mjere da se ne mogu boriti za ostvarenje svojih prava

zajamčenih zakonom. Tako dolazi do procijepa između stvarnosti i onoga što propisuju zakoni (pravo na rad, pravo na stanovanje, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje ...)

Važna je uloga cijelog socijalnog sustava države koja mora pronaći način da se pobrine za svoje najosjetljivije građane. U protivnom su prepušteni sami sebi ili ovisе o udrugama građana koje im nastoje pomoći. Najbolji put REINTEGRACIJE (ponovnog uključivanja u društvo) socijalno isključenih pronalaženje je zaposlenja. Ako osoba ostvaruje vlastite prihode, nije ovisna o pomoći drugih te je u mogućnosti i ostvarivati druga prava, pravo na stanovanje i zdravstvenu zaštitu te mirovinu. U slučaju trajne nesposobnosti za rad takvim je osobama potrebno pružiti medicinsku skrb i smjestiti ih u odgovarajuće ustanove za osobe s fizičkim ili mentalnim oboljenjima.

Pomoć socijalno isključenim građanima možete pružiti uključivši se u rad neke građanske inicijative koja se o njima brine: pučke kuhinje, Caritasa, udruge građana za pomoć beskućnicima ili osobama s invaliditetom. Ponekad je dovoljno samo pokazati da suosjećate s nekim i da se ne pravite da ih ne primjećujete.

ISTRAŽITE

Postoji li u vašem gradu udruga koja pomaže beskućnicima? Posjetite ih ili pozovite predstavnika udruge u razred. Istražite razloge zbog kojih se ljudi nađu u takvoj situaciji.

S kojim se problemima susreću? Postoje li slučajevi u kojima se ponovno uspiju uključiti u društvo?

Koje su druge skupine građana također pogođene socijalnom isključenošću? Tko njima pomaže? Kako biste se vi kao razred ili kao škola mogli uključiti u pomoć tim skupinama? Osmislite humanitarnu akciju kojom ćete im pomoći. Kojoj je skupini ljudi akcija namijenjena? Što je cilj akcije? Kako ćete uključiti što veći broj ljudi? Kako ćete odrediti je li akcija bila uspješna?

ZAPAMTITE

Socijalna isključenost može se dogoditi svakom tko ostane bez posla, a nema pomoć okoline. Zbog dugovanja, kredita i zapljene imovine mnogi radno sposobni ljudi postaju beskućnici. Osiguravajući im pravo na rad, vraćate im natrag ljudsko dostojanstvo i osjećaj samopoštovanja.

POLITIČKA DIMENZIJA

DEMOKRATSKA DRŽAVA I ULOGA GRAĐANA U DEMOKRATSKOJ DRŽAVI

7. DEMOKRACIJA: SAN O PRAVEDNOJ DRŽAVI

KLJUČNI POJMOVI

ARISTOKRACIJA

MONARHIJA

PREDSTAVNIČKA DEMOKRACIJA

demos = narod (grč.) cratein = vladati

demokracija = vladavina naroda

Kako se u obitelji dogovarate oko svakodnevnih stvari, izleta ili ljetovanja? Sudjeluju li svi članovi u odluci ili postoji jedan član koji na kraju odlučuje? Zašto vam je važno da vas pitaju za mišljenje? Smatrate li da je odluka bolja ako je u njeno donošenje uključeno više mišljenja i različitih argumenata?

ZAPAMTI

Prva demokracija bila je u Grčkoj, u 5. st. prije Krista. U malim zajednicama (polisima) sastajali su se građani i zajedno donosili odluke. Ipak, odluke nisu mogli donositi robovi, žene ili stranci.

OSTALI OBLICI VLADAVINA

ARISTOKRACIJA – vladavina plemstva ili privilegiranog višeg staleža.

MONARHIJA – vladavina jednog vladara (kralja) pomoću uspostavljenih zakona.

DESPOTSKA – vladavina jednog vladara bez zakona.

Demokracija se smatra najpravednijim oblikom vladavine jer omogućuje NARODU da sudjeluje u odlukama vlasti i time sprečava odluke vlasti koje bi narod mogle izrabljivati.

Kako omogućiti pravednost za sve građane države? Kako spriječiti one koji imaju vlast da izrabljuju narod kojeg trebaju zastupati?

Kad bi svi građani koji žive u državi morali izravno sudjelovati u vlasti, to bi bilo nemoguće zbog njihova prevelika broja. Kako bi održavali sastanke? Kako bi glasali za pojedine odluke?

Zbog toga građani biraju predstavnike koji će zastupati njihove interese prilikom donošenja zakona, njihova provođenja i pravednog suđenja za njihove prekršitelje. Stoga su sve demokracije PREDSTAVNIČKE.

Građani se imaju pravo pobuniti protiv odluka ili politika vladajućih koje idu na štetu građana i koje ih osiromašuju ili im čine nepravdu. Tada koriste sredstva IZRAVNOG SUDJELOVANJA u vladavini. To su pravo na protest, raspisivanje referendum, pravo na peticiju, štrajk, građanski neposluh ili priziv savjesti.

ISTRAŽITE

Istražite u medijima primjere izravnog sudjelovanja građana u vlasti: proteste i štrajkove građana i radnika. Kada se oni provode? S kojim ciljem? Jesu li se u vašim konkretnim primjerima građani uspjeli izboriti za svoja prava? Što smatrate da je ključno za uspješnost nekog štrajka ili protesta određene skupine građana? Koja je uloga medija?

Istražite pojam građanskog neposluha. Pronađite u Gradskoj knjižnici "Metel Ožegović" Varaždin esej *Građanski neposluh* koji je američki pisac Henry David Thoreau objavio 1849. godine. Odaberite odlomke koji govore kada je opravdano koristiti metode građanskog neposluha?

Koji značajni primjeri građanskog neposluha postoje u povijesti? Pronađite na internetu fotografiju čovjeka koji stoji ispred tenkova na Trgu Tiananmen tijekom masovnih prosvjeda u Kini 1989. godine.

Organizirajte raspravu. Što po vašem mišljenju predstavlja stav te osobe? Promotrite osobu na slici. Je li fizički jaka? Što drži u rukama? Koju vrstu snage posjeduje?

Koja je ljudska vrlina nužna za suprotstavljanja moćnima?

Istražite koji su povijesni događaji u pozadini te slike.

Pokušajte pronaći još takvih primjera.

ZAPAMITE

U demokraciji građani biraju predstavnike koji će ih zastupati. Dužnost izabranih predstavnika je da zastupaju interese svih građana i rade za opće dobro.

8. TRODIOBA VLASTI U HRVATSKOJ

KLJUČNI POJMOVI

SABOR

VLADA

SUDOVI

DOMOLJUBLJE

NACIONALIZAM

U Ustavu je određeno da je Republika Hrvatska demokratska i socijalna država (članak 1.)

Građani koje je narod izabrao na izborima za Hrvatski sabor, zastupnici su hrvatskog naroda u Saboru.

Njegova je uloga da se zastupnici sastaju, argumentirano raspravljaju o važnim pitanjima za sve građane i za razvoj Hrvatske te da zajednički donose odluke.

Oduke Sabora postaju zakoni. Njihova je uloga da točno navode propise kojih se moraju pridržavati svi građani kako bi se spriječio kriminal i osigurao razvoj hrvatskoga društva i države.

U svim demokratskim državama postoji trodioba vlasti: zakonodavna, izvršna i sudbena. Te su grane vlasti odvojene i nijedna ne smije biti iznad druge i naređivati joj, već trebaju biti u ravnoteži međusobne provjere (*check and balances*). Tako je i u Hrvatskoj.

Osim Sabora, tj. zakonodavne vlasti, u Hrvatskoj još postoji izvršna vlast koju čine Vlada i predsjednik države te sudbena vlast.

Uloga Vlade je da Saboru predlaže zakone koje Sabor kao predstavničko tijelo građana treba glasanjem prihvatiti ili odbiti. Ako ih prihvati, oni postaju zakoni te se Vlada brine za njihovo provođenje.

Predsjednik države zastupa državu u inozemstvu i brine se za teritorijalnu cjelovitost te je vrhovni zapovjednik Hrvatske vojske.

Sudbena vlast na temelju Ustava i zakona brine za očuvanje pravednosti u državi.

DOMOVINA – područje kulturne i geografske pripadnosti nekog pojedinca. To je zemlja u kojoj smo rođeni i prema kojoj osjećamo bliskost. Ona je na neki način dio nas jer određuje naše kulturološke navike i običaje koje poštujemo.

DOMOLJUBLJE – prihvaćanje društvenih i kulturnih vrijednosti svoje zemlje, pridavanje važnosti njenim prirodnim ljepotama, ljudima koji u njoj žive, kulturi i tradiciji.

ZAPAMTITE

Domoljublje je pozitivan stav prema svim ljudima u određenoj zemlji, ono ne isključuje poštovanje nacionalnih manjina, već se zasniva na priznavanju istih prava za sve stanovnike neke države.

Negativni oblici veličanja nacionalne pripadnosti čine NACIONALIZAM – stav po kojem se nacionalna pripadnost veže za pripadnike samo jedne skupine, vjerske ili nacionalne te određuje, npr. samo katolike kao Hrvate.

ISTRAŽITE

Istražite povijest Hrvatske. U kojim je državnim oblicima postojala do svoga osamostaljenja 1991. godine?

Zašto je hrvatski narod težio stvaranju samostalne Republike Hrvatske? Koji su događaji tome prethodili?

Istražite koji pripadnici nacionalnih i vjerskih manjina žive u Hrvatskoj.

Koji su znameniti Hrvati poznati po svojim znanstvenim doprinosima u svijetu?

POSJETITE

Posjetite u Zagrebu Hrvatski Sabor. Istražite njegovu povijest. Saznajte informacije o njegovu ustrojstvu i najistaknutijim članovima.

9. IZBORI ZA ZASTUPNIKE U HRVATSKI SABOR

KLJUČNI POJMOVI

HRVATSKI SABOR

KANDIDATI NA IZBORIMA

KRITERIJ IZBORA: PODOBNOST ILI SPOSOBNOST?

PODSJETITE SE:

Zastupnička demokracija znači da građani ne sudjeluju izravno u vlasti, već to čine preko svojih predstavnika. Njih biraju na izborima za zastupnike u Hrvatski sabor.

Hrvatski je sabor zastupničko tijelo koje predstavlja sve državljane i građane Republike Hrvatske i odlučuje o političkim i gospodarskim pitanjima. Latinski je pojam za najviše predstavničko tijelo neke države parlament.

Možda ste primijetili da određeni ljudi svake četiri godine predstavljaju svoje ideje kako društvo promijeniti nabolje. Njih nazivamo kandidatima na izborima. Neki od tih kandidata osvojit će dovoljan broj glasova građana koji će im omogućiti da postanu članovi Sabora.

Nakon što budu izabrani u Sabor, njihov je cilj, čini se, postignut. Je li stvarno tako?

Glavno je pitanje svih predstavničkih demokracija kako osigurati da se oni koji su izabrani, nakon izbora i dalje drže onog što su obećali. Kako osigurati da održe svoja obećanja?

Zbog toga je važno znati koji su kriteriji po kojima izabiremo određenog kandidata. Hoćemo li koristiti kriterije podobnosti ili kriterije sposobnosti?

Najčešći kriteriji podobnosti na temelju kojih građani biraju: Sviđa li nam se njegova vanjština? Je li rodom iz istoga kraja kao i mi? Smatramo li da je dobar govornik? Djeluje li nam pošteno?

Neki od kriterija sposobnosti koji se rjeđe koriste u odlučivanju: U čemu je uspješan? Koja znanja i sposobnosti posjeduje?

Svako od navedenih pitanja predstavlja jedan od kriterija po kojem građani odabiru one koji će u njihovo ime u sljedeće četiri godine odlučivati o borbi protiv siromaštva, korupcije, nezaposlenosti, koji će odlučivati o njihovoj budućnosti.

ZAPAMTI

Izbori za zastupnike u Hrvatski sabor održavaju se svake četiri godine. Na njima se biraju narodni zastupnici u Hrvatskom saboru i predsjednik Vlade Republike Hrvatske. Premijer sastavlja vladu.

Osim izbora za zastupnike u Hrvatski sabor postoje i lokalni izbori. Na njima se biraju općinski načelnici, gradonačelnici i župani te njihovi zamjenici.

Prvi izbori za zastupnike u Hrvatski sabor u Republici Hrvatskoj održani su 22. travnja 1990. godine.

ISTRAŽITE

Koji društveno-politički poredak propada u Europi 80-ih godina prošlog stoljeća? U kojim sve zemljama dolazi do promjene državnog uređenja? Koje ljudske slobode i društvene vrijednosti se time naglašavaju?

Istražite pojedinosti tzv. baršunaste revolucije koja je uzrokovala ukinuće socijalizma u Čehoslovačkoj. Što označava njezin naziv? Zašto do nje dolazi i na koji se način odvijala?

Prikupite podatke o sindikatu i političkom pokretu *Solidarnost* utemeljenom 1980. u Poljskoj. Što označava njegov naziv? Kako se odvijao? Kako je utjecao na ostale države središnje i istočne Europe u to doba?

Kako su moguće mirne promjene u državnim uređenjima?

Pronađite fotografije na internetu koje ilustriraju provođenje ovih društvenih promjena. Napravite prezentaciju ili plakat.

10. DRŽAVA – TO SMO MI GRAĐANI

KLJUČNI POJMOVI

SEGREGACIJA

PREDRASUDE

UDRUGE GRAĐANA

Proveli smo izbore, izabrali ljude koji će biti nositelji vlasti i čini se da smo do sljedećih izbora obavili svoju "građansku dužnost". Je li to stvarno tako?

"Ne pitaj što tvoja država može učiniti za tebe, pitaj što ti možeš učiniti za svoju državu."

John Fitzgerald Kennedy

Navedenu poruku izjavio je američki predsjednik John Fitzgerald Kennedy 1961. godine. U to je doba Amerika bila duboko rasno podijeljena zemlja. Države na njezinu jugu provodile su među svojim stanovnicima rasnu segregaciju.

SEGREGACIJA – odvajanje pojedine rasne, etničke, vjerske ili klasne skupine na temelju diskriminacije.

Iako su u tim državama zakonom bila svima zajamčena ista prava, osobe crne boje kože nisu smjele pohađati ista sveučilišta kao bijelci niti se voziti na prednjim sjedalima u javnom prijevozu. Na sve ih se načine htjelo pokazati kao manje vrijedne.

Kao odgovor na segregaciju nastaje borba za ravnopravnost crnaca u SAD-u koju predvodi Martin Luther King. Boreći se za svoja prava, koriste se metodama nenasilja i građanskog neposluha; bojkotiraju autobuse u kojima crnci moraju sjediti odvojeno i održavaju mirne prosvjede, tzv. marševe mira. U najvećem prosvjedu sudjelovalo je 300 000 ljudi.

ZAPAMTITE

Osigurati svim članovima društva jednaka prava najteži je zadatak u državi. Prepreke u poštovanju ljudskih prava su i **PREDRASUDE** (neutemeljena vjerovanja da je netko manje vrijedan jer je druge boje kože ili vjeroispovijesti).

Ponekad se građani koji trpe nepravdu, moraju sami izboriti za svoja prava. Da bi to uspjeli, moraju se međusobno organizirati i povezati. Tako nastaju **UDRUGE GRAĐANA** i **GRAĐANSKI POKRETI** čiji je cilj boriti se za one čija prava su zanemarena.

ISTRAŽITE više o životu Johna Kennedyja i Martina Luthera. Za što su se zalagali? Kada i kako su umrli?

Istražite više o Americi 60-ih godina 20. stoljeća. Zašto nastaje pokret protiv rata u Vijetnamu? Tko su njegovi sudionici? Kada su i gdje održani najmasovniji prosvjedi? Pronađite fotografije na internetu.

Postoje li u vašem gradu udruge građana? S kojim su ciljem nastale? Provjerite možete li posjetiti jednu od njih i saznati za koja se građanska prava zalažu.

11. GRAD U KOJEM ŽIVIM – MOJA DRŽAVA U MALOM

KLJUČNI POJMOVI

LOKALNI IZBORI

UPRAVLJANJE GRADOM

GRADSKO VIJEĆE

"...I nemojte biti sami u budućnosti. A grad, za nj ne brinite, on je sve vrijeme bio u vama. Samo skriven ... Grad – to ste vi."

Siniša Glavašević

ISTRAŽITE kada je nastao ovaj citat. O kojem gradu govori autor? Što znate o novijoj prošlosti toga grada?

Sve što smo istaknuli o državi, vrijedi i na razini manjih zajednica unutar nje – gradove.

Građani u gradovima na LOKALNIM IZBORIMA biraju osobe koje će se brinuti o svim važnim temama vezanima uz njihov grad; uređenju ulica, parkova, škola, otvaranju novih tvornica, sportskih dvorana, vrtića i sl.

Upravljanje gradom raspoređeno je na različite dužnosti:

GRADONAČELNIK predstavlja grad. Odgovoran je za poslove koje obavlja u ime grada. Biraju ga građani na vrijeme od četiri godine.

GRADSKO VIJEĆE je predstavničko tijelo građana. Na sjednicama raspravlja o važnim problemima u gradu, a članovi vijeća zastupaju interese građana.

SAVJET MLADIH predstavlja interese djece i mladih te nastoji za njih u gradu osigurati potrebne sadržaje. Suraduje s jedinicama lokalne samouprave u kreiranju politike za mlade.

DJEČJI FORUMI I DJEČJE GRADSKO VIJEĆE

Osim na razini grada učenici mogu biti aktivni u svojoj školi. Mogu raspravljati o mogućim poboljšanjima u organizaciji nastave, dogradnji prostora, izgradnji igrališta, ili organizirati akcije pomoći za svoje vršnjake, pomoć u savladavanju gradiva i akcije materijalne potpore. Tome služe dječji forumi.

Najuspješniji članovi dječjih foruma biraju se u Dječje gradsko vijeće.

ZAPAMTITE

Samo aktivnim uključivanjem u svoju lokalnu zajednicu možemo nešto promijeniti. Ne možemo očekivati promjene ako se za njih ne zalažemo. Uključenost mladih je pri tome vrlo važna jer stvara temelj za daljnje društveno djelovanje i društvenu povezanost.

ISTRAŽITE

Posjetite mrežnu stranicu Grada Varaždina i istražite više o ustroju grada, upravnim tijelima i udrugama građana.

Na koje su načine mladi uključeni u rad lokalne politike?

Informirajte se u svojoj školi postoji li dječji forum i tko je njegov voditelj. Kojim se problemima bave?

POSJETITE

Posjetite Centar za mlade Varaždin u kojem djeluje nekoliko udruga mladih. Odaberite jednu udrugu i saznajte na koji način surađuje s predstavnicima gradske vlasti.

DRUŠTVENA DIMENZIJA

SOCIJALNE VJEŠTINE I DRUŠTVENA SOLIDARNOST

12. VOLONTIRAM – DARUJEM SVOJE VRIJEME DRUGIMA

KLJUČNI POJMOVI

VOLONTIRANJE

SLOBODNO VRIJEME

NEMATERIJALNA DOBIT

"Upoznajemo samo ono što pripitomimo... vrijeme koje si utrošio na svoju ružu, učinilo ju je toliko značajnom."

Antione de Saint-Exupery

Jeste li se susreli s pojmom volontiranja? Možete li ga objasniti svojim riječima? Povezujete li taj pojam s dobrom voljom?

VOLONTIRANJE

Postoje poslovi koje radimo jer moramo (pisanje zadaća, učenje), postoje poslovi koje radimo jer nas vesele i korisni su za nas (igranje, druženje s prijateljima), a postoje poslovi koje radimo jer pomažu drugima. Te poslove obuhvaćamo pojmom volontiranja.

Volontiranje je naš dobrovoljni trud za dobrobit cijele zajednice. Ono je naše slobodno vrijeme koje smo darovali za pomoć drugima.

Budući da je volontiranje dobrovoljni rad, nagrada nije novac, već zadovoljstvo u pomaganju drugima, osmijeh na nečijem licu, riječ zahvalnosti, osjećaj da radimo nešto važno i korisno.

Volontirati možete u sklopu neke udruge ili možete sami pokrenuti akciju volontiranja ondje gdje smatrate da je to potrebno. Volontiranje je i ako pomažete svom prijatelju u učenju.

ISTRAŽITE Zakon o volonterstvu, pročišćeni tekst zakona (NN 58/07, 22/13) i saznajte može li volonter biti osoba mlađa od 18 godina, što se točno smatra volontiranjem i koja su temeljna načela volontiranja.

ISTRAŽITE mrežnu stranicu Grada Varaždina i saznajte koje udruge humanitarnog karaktera postoje u gradu. U okviru terenske nastave posjetite jednu od njih i saznajte kakva su iskustva njihovih volontera.

Koje nematerijalne vrijednosti volonteri dobivaju zauzvrat svog uloženog vremena?

ZAPAMTITE:

Vaše je slobodno vrijeme dragocjeno. Jednom kad prođe, više ga nikad ne možete vratiti. Jedino što može povećati njegovu vrijednost jest ako ga poklonite za dobrobit drugih. Tada postaje neprocjenjivo.

13. ISTINITO I MANJE ISTINITO: KAKO VREDNOVATI MEDIJSKE SADRŽAJE?

KLJUČNI POJMOVI

MEDIJI

MEDIJSKA PISMENOST

LAŽNE VIJESTI

MEDIJI su sredstva javnog informiranja. Do pojave interneta uključivali su novine, radio i televiziju. U današnje digitalno doba obuhvaćaju i sve sadržaje koji su nam dostupni na internetu: portali, Facebook, forumi, aplikacije....

Danas s pravom možemo reći da smo zatrpani informacijama. Kako odrediti koje su od njih provjerene i objektivne?

MEDIJSKA PISMENOST je sposobnost procjene i kritičkog vrednovanja medijskog sadržaja (članaka, vijesti).

Uz svaku vijest koju pročitatmo, možemo se zapitati sljedeće:

Tko je napisao vijest i s kojom svrhom: novinarski članak treba biti objektivan i izvještavati o činjenicama koje se mogu provjeriti.

Koja je poruka vijesti i koje je njezino značenje: želi li prenijeti određene činjenice o događajima ili promovirati neki proizvod?

Koliko je vijest pouzdana: na temelju čega se može provjeriti njena istinitost?

Kada je vijest nastala? Tko je autor? Govore li drugi mediji o istom događaju?

ISTRAŽITE U RAZREDU

Odaberite vijest s mrežnog portala. Pokušajte ocijeniti njezinu objektivnost i istinitost na temelju prethodnih pitanja.

Zadužite nekoliko učenika da napišu lažne vijesti. Neka ih učine što sličnijima vijestima koje svakodnevno čitate. Odaberite zatim nekoliko stvarnih vijesti. Prezentirajte jedne i druge pred učenicima koji neće znati koje su vijesti namjerno učinjene lažnima. Njihov je zadatak da procijene koje su vijesti istinite.

POSJETITE novinarsko poduzeće "Varaždinske vijesti" ili pozovite novinara kao gosta u svoj razred. Upoznajte se s načelima objektivnog novinarstva i načinima razlikovanja lažnih vijesti.

14. REKLAMNI SADRŽAJI: MOŽEMO LI SVI BITI SAVRŠENI?

KLJUČNI POJMOVI

UTJECAJ REKLAMA

IDEAL LJEPOTE

Možemo li kupiti mladost, ljepotu, sreću i zdravlje? Sudeći po nekim reklamnim sadržajima – možemo.

Reklamni materijali često koriste iskrivljene i idealizirane prikaze sretnih i uspješnih ljudi kako bi stvorili poveznicu između sreće i korištenja proizvoda koji se reklamira. Često nam taj proizvod zapravo ne treba, ali smo nekako uvjereni da je baš to ono što nam u životu nedostaje. Kako u mnoštvu proizvoda razlikovati naše stvarne potrebe od onog što nam je zapravo nepotrebno? Kako se oduprijeti potrebi da budemo savršeni poput osoba s reklama?

Svjesni osjetljivosti mladih ljudi na vlastite nesavršenosti, reklamni sadržaji ponudit će određeni proizvod i uz njega povezati uspjeh u društvu, popularnost i sreću. Mladi ljudi žele biti dio društva, žele imati prijatelje, biti pozvani na rođendane, družiti se i osjećati se dobro u svojoj koži. Često zanemaruju svoje individualne posebnosti koji ih čine onakvima kakvi jesu – jedinstveni, neponovljivi i predivni.

PROVEDITE U RAZREDU

Zamolite učitelja informatike da vam pokaže kako se računalnim programima može promijeniti fotografija neke osobe da bi izgledala privlačnija i ljepša. Razmislite je li slika koju vidite u reklamnom katalogu, stvarna ili uljepšana. Posjetite digitalni fotostudio ili pozovite u razred profesionalnog fotografa. Zamolite ga da ponese fotografiju prosječne osobe i pred vama je "uljepša" koristeći digitalne fotoalate.

Održite radionicu u razredu. Odaberite prijatelja iz razreda i opišite ga, a da ne otkrijete o kome se radi. Nemojte napisati očite karakteristike koje bi odale o kome se radi. Opišite vanjske osobine (boja očiju, kose, visina), ali veću pozornost usmjerite na unutarnje karakteristike, kakva je kao osoba i prijatelj. Pokušajte ubaciti neku anegdotu kad vam je prijatelj pomogao i zašto smatrate da je on divan takav kakav jest. Nemojte otkriti o kome se radi. Ta će se osoba sama prepoznati.

ISTRAŽITE u gradskoj knjižnici kako se mijenjao ideal ljudske ljepote tijekom povijesti. Zamolite učitelja likovne umjetnosti ili učitelja povijesti da vas upute na umjetnička djela koja to pokazuju.

Istražite reklamne sadržaje iz prošlosti (80-ih godina prošlog stoljeća). Primjećujete li razliku u izgledu ljudi u usporedbi sa suvremenim reklamama. Što zaključujete?

Možete izraditi plakat ili prezentaciju o toj temi.

ZAPAMTITE

Ideal ljepote, kao i modni trendovi, neprestano se mijenja. On je stvar dogovora ljudi u modnoj i kozmetičkoj industriji te predstavlja idealnu sliku koja je često nerealna, odnosno, digitalno obrađena.

15. MOJ ŽIVOT NA DRUŠVENIH MREŽAMA: ZAMKE I PREDNOSTI DIGITALNE KOMUNIKACIJE

KLJUČNI POJMOVI

DIGITALNA KOMUNIKACIJA

NASILJE NA INTERNETU

GRUPE MRŽNJE

Internetska komunikacija donosi brojne prednosti koje su prijašnjim generacijama bile nezamislive. Postoje li i negativne strane digitalne komunikacije? Raspravite o njima u razredu.

Jeste li ikada imali negativna iskustva na društvenim mrežama? Poznajete li nekog tko je imao? Kako se ta osoba osjećala? Kako možete spriječiti loše primjere digitalne komunikacije?

Kako komunicirate na društvenim mrežama? Jeste li ikad poruke pisali u ljutnji? Jeste li primili uvredljive poruke?

PROVEDITE U RAZREDU

Napravite barometar stavova: u jedan kraj razreda neka stanu oni koji smatraju da je komunikacija na internetu bolja u odnosu na komunikaciju uživo, na drugi kraj oni koji misle obrnuto, a između njih neka zauzmu pozicije oni koji su više ili manje naklonjeni jednom ili drugo vidu komunikacije. Pojedini učenici neka obrazlože poziciju koju su odabrali.

ZAPAMTITE

Kako se zaštititi od nasilja na internetu?

- Ne ostavljaj na internetu svoje osobne podatke – osobito adresu i broj telefona/mobitela.
- Ne objavljuj informacije da si sam kod kuće ili da čitava obitelj odlazi na godišnji odmor. Lopovi bi mogli iskoristiti te informacije.
- Izbjegavaj koristiti “check-in” na društvenim mrežama. Ako stalno označavaš mjesta koja posjećuješ, predatori će lakše otkriti kuda se krećeš.
- Ne prihvaćaj nepoznate ljude za prijatelje. Nikad ne znaš tko se krije iza tih profila i kakve namjere ima ta osoba.
- Nemoj sam/a ići na sastanke s ljudima koje si upoznao/la na internetu.
- Ne objavljuj fotografije u neprimjerenim pozama ili bilo koje druge fotografije zbog kojih bi ti jednog dana moglo biti neugodno. Ne objavljuj tuđe fotografije bez dopuštenja osoba koje se na njima nalaze.
- Lozinke čuvaj samo za sebe. Druge bi ih osobe mogle zloupotrijebiti.
- Zaštiti svoj profil na društvenim mrežama. Postavke uredi tako da tvoje fotografije, statuse i sve objave vide samo tvoji prijatelji.
- Prije korištenja aplikacija i različitih društvenih mreža, detaljno pročitaj pravila korištenja (“terms of service”) kako bi znao na što pristaješ i u kakve će se svrhe koristiti tvoji podatci.

Digitalna komunikacija ostaje zapisana. Dobro razmislite prije nego odgovorite na poruku. Možda ćete se s nekim kasnije pomiriti, ali će vaše će poruke napisane u ljutnji, ostati zabilježene.

AKTIVNOSTI U RAZREDU

Rasporedite se u grupe (od tri do pet članova). Raspravite o tome koja bi pravila bila neophodna za ponašanje u digitalnom svijetu.

ISTRAŽITE

Na društvenim se mrežama ponekad među mladima pojavljuju tzv. grupe mržnje. Istražite zašto se takve grupe pokreću. Pronađite novinarske članke s konkretnim slučajevima. Istražite koje su osobe bile žrtve digitalnog nasilja. Kako biste pomogli svojim vršnjacima u sličnim situacijama? Kome se možete obratiti za pomoć?

16. OBITELJ: MOJA SIGURNA LUKA

KLJUČNI POJMOVI

ZAJEDNIŠTVO

LJUBAV

DJECA BEZ OBITELJI

OBITELJ - temeljna ljudska zajednica

Kakva je tvoja obitelj? Tko je čini? Ima li mnogo članova?

Od svih stvari na svijetu postoji jedna koja povezuje ljude na najjači način. Pogadaš li koja je to?

Obitelj je zajednica s najčvršćim vezama među ljudima. Članove obitelji povezuje ljubav. Obitelji nastaju iz ljubavi. Kad su djeca mala, roditelji ih podižu, hrane, uspavljaju i troše nebrojene sate na brigu za njih. Taj se rad, često "u noćnoj smjeni", ne plaća u novcu, već u nečem vrednijem – u sreći i dječjem osmijehu.

Zamislite veliku klackalicu. Na jednu stranu stavite brigu koju su ti tvoji roditelji ili staratelji podarili kako bi mogao/mogla imati sretno djetinjstvo. Primijetit ćete da je suprotna strana klackalice u zraku. Što možete staviti na suprotnu stranu da bi klackalica došla u ravninu?

ISTRAŽITE

Postoje li djeca koja nemaju obitelj? Koji su razlozi za to? Gdje ta djeca žive? Tko se o njima brine? Probajte zamisliti koja je njihova najveća želja.

Postoje li u vašem gradu udruge koje se brinu o nezbrinutoj djeci?

POSJETITE

Posjetite Centar za socijalni rad. Potražite tamo odgovore na pitanja o djeci koja odrastaju bez roditelja i obitelji.

URADITE KOD KUĆE

Odaberite aktivnost koju možete raditi s vašim bakama i djedovima. Ako ne žive s vama, posjetite ih. Odvedite ih u šetnju, pomognite im u radu na vrtu, pecite zajedno kolače. Upitajte ih kakvo je bilo njihovo djetinjstvo. Koje su igre igrali? Koje su poklone dobivali za Božić? Čemu su se veselili? Ako žive daleko, nazovite ih ili iskoristite mogućnosti internetske komunikacije kako biste razgovarali.

ZAPAMTITE

Obitelj je najčvršća ljudska zajednica utemeljena na ljubavi. Mnoga djeca, nažalost, tu zajednicu nemaju. Obilježite Međunarodni dan obitelji (15. svibnja) aktivnošću kojom ćete ukazati na taj problem.

MEĐUKULTURNA DIMENZIJA

KULTURNI IDENTITETI I MEĐUKULTURNI DIJALOG

17. RAZLIČITI, ALI RAVNOPRAVNI: MEĐUKULTURALNO DRUŠTVO

KLJUČNI POJMOVI

MEĐUKULTURALNOST

IDENTITET

KULTURA

MEĐUKULTURALNOST– prožimanje i zajednički život više kultura

*Ja sam u nekom tamo neznancu, i na zvijezdi
dalekoj, raspreden ...*

T. Ujević

Jeste li kad doživjeli da nekog u vašoj blizini proglase strancem? Prisjetite se kako se riječ stranac kaže na engleskom jeziku. Koja je riječ u korijenu te riječi? (*Strange*.) Kako tu riječ prevodimo na hrvatski jezik? Smatrate li da osobu koju ne poznajemo, koja je drukčija od nas, ljudi mogu proglasiti čudnom? Kako se u tom slučaju prema toj osobi odnose?

ZAPAMTITE

Na zemlji živi više od 7 milijardi ljudi. Godine 1830. svjetska populacija dostigla je milijardu ljudi, stotinu godina kasnije ta se brojka udvostručila. Godine 1975. stanovništvo svijeta doseglo je brojku od četiri milijarde. Od vremena kad su rođeni vaši roditelji, ta se brojka gotovo opet udvostručila. Mnoštvo ljudi označava mnoštvo kultura. Svi zajedno čine čovječanstvo. Svaki pojedinac ima pravo na vlastitu kulturu i identitet.

Volite li svoje običaje vezane uz Božić? Volite li kad se obitelj okupi, kad se pričaju priče i iščekuju pokloni? Kako biste se osjećali da vam netko zabrani slaviti blagdane?

Postoje različiti narodi i mnogi od njih imaju drukčije običaje. Oni su dio njihove kulture i identiteta, kao što su vaši običaji dio vas.

ISTRAŽITE

Istražite vjerske običaje drugih naroda vezanih uz završetak kalendarske godine. Otkrijte u njima sličnosti s vašim običajima.

Pozovite na sat učitelja/učiteljicu vjeronauka. Zamolite ga/nju da vam ukratko ispriča o kulturnim posebnostima drugih religija? Koje ljudske vrijednosti u njima nalazimo? Postoje li sličnosti među njima? Što zaključujete?

Istražite koje nacionalne manjine postoje u vašem gradu. Tko su predstavnici nacionalnih manjina u gradskoj upravi? Pozovite ih kao goste u razred. Zamolite ih da vam ispričaju kako slave velike blagdane. Koje sličnosti s vašim običajima primjećujete? Koja jela se spremaju u

tim prigodama? Postoji li neko jednostavno jelo za koje biste mogli dobiti recept? Pokušajte to jelo pripremiti u školskoj kuhinji ili kod kuće. Napravite u razredu degustaciju.

18. MEĐUKULTURALNI DIJALOG: KAD BI SVI LJUDI NA SVIJETU...

KLJUČNI POJMOVI

MIGRACIJA

AZIL

INTEGRACIJA

MIGRACIJA – premještanje ljudi radi trajnog ili privremenog stanovanja na novom prostoru.

EUROPSKA UNIJA – zajednica zemalja 27 država članica nastala s ciljem suradnje i integracije 1951. godine.

Ljudi putuju zbog raznih razloga, ali najčešće se migracije dijele na one svojevolsjne i na migracije na koje su ljudi prisiljeni. Vlastitom voljom ljudi odlaze u druge zemlje zbog boljeg zaposlenja i boljih životnih uvjeta. Ipak, često su prisiljeni napustiti svoju domovinu zbog ratova, siromaštva, nezaposlenosti, prirodnih katastrofa (potresi, poplave).

ZAPAMTITE

Zemlje u razvoju, čiji su stanovnici u riziku od siromaštva, posebno su osjetljive na dodatno opterećenje stanovništva koje može izazvati još veću potrebu za masovnim iseljavanjem. Poznato je masovno iseljavanje irskih stanovnika u 19. stoljeću. Povod nije bio ni rat ni potres, već mali kukac, nametnik, koji je uzrokovao velika propadanja nasada krumpira, a krumpir je tada činio osnovu prehrane siromašnog stanovništva. Procjenjuje se da je zbog toga između 1845. i 1849. iz Irske u SAD iselilo oko dva milijuna ljudi.

U suvremeno doba svjedoci smo migracija ljudi koji zbog ratne situacije prelaze dalek put iz svoje domovine do zemalja zapadne Europe kako bi tamo zatražili AZIL – pravo boravka. Kad se to dogodi, oni postaju AZILANTI – osobe koje zbog nesigurnosti u vlastitoj zemlji zatraže utočište u stranoj državi.

Prisilne migracije zbog rata najteži su oblik migriranja stanovništva jer zahvaćaju cijele obitelji koje su prisiljene na prelazak tisuće kilometara, najčešće pješice i izloženi vremenskim uvjetima.

Oni koji uspiju doći do zemlje odredišta i zatražiti azil, započinju proces INTEGRACIJE –uključivanja u društvo zemlje u kojoj se nalaze. Time dobivaju pravo na stanovanje, vjeroispovijest, obrazovanje, zdravstvenu zaštitu i rad. Zauzvrat, dužni su prihvatiti zakone i pridržavati se svih obaveza kao i ostali građani. Integracija je dug proces koji ovisi o sposobnosti pojedinca da se prilagodi životu u novoj sredini i kulturi. Također ovisi o sposobnosti okoline da prihvati doseljenike, da ih ne omalovažava, već da pokuša shvatiti razloge zbog kojih su postali migranti.

Uspješna integracija obostrani je napor; napor onoga koji dolazi da prihvati običaje nove sredine i napor sredine da prepozna njegov trud i prihvati ga kao čovjeka.

ISTRAŽITE

Koje migracije poznajete u novijoj povijesti Republike Hrvatske. Koji su njihovi razlozi?

Upitajte roditelje o iskustvu ratnih godina u Hrvatskoj. Jesu li poznavali nekog tko je morao postati izbjeglicom iz svojeg doma? Kamo su obitelji odlazile? Kad su se vratile u svoje domove?

Pokušajte u svojoj lokalnoj zajednici pronaći obitelj koja je bila prisiljena napustiti svoj dom. Ako je moguće, zamolite člana te obitelji da bude vaš gost na satu i ispriča vam svoje iskustvo.

Kakvo je vaše mišljenje o migrantima koji se trenutačno nalaze u Hrvatskoj na svom putu prema zemljama zapadne Europe? Istražite novinarske članke koji o njima govore. Postoje li među njima skupine koje trebaju posebnu zaštitu? Koja bi im ljudska prava trebala biti zajamčena? Kako to ostvariti?

19. SLOBODA VJEROISPOVIJESTI: BOGATSTVO RAZLIČITOSTI

KLJUČNI POJMOVI

RELIGIJA

ČOVJEK KAO DUHOVNO BIĆE

SLOBODA VJEROISPOVIJESTI

Osim što je racionalno i emocionalno, čovjek je i duhovno biće. Osjeća potrebu da se odnosi prema dobru i zlu i neminovnosti vlastita nestajanja.

Od davnih vremena čovječanstvo želi razumjeti kako svijet funkcionira. Na simbolički način ono tumači smjenu dana i noći, uzroke munjama, postojanje kiše i sunca te na taj način stječe sposobnost da se prema tim silama odnosi s poštovanjem, da ih na neki način razumije i pokuša udobrovoljiti. S napretkom civilizacije religija postaje pitanje odnosa prema drugim ljudima i pokušaj da se u ljubavi prema bližnjemu približimo duhovnom.

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine 86,28 % stanovništva su katolici, 4,44 % pravoslavci, 1,47 % muslimani, 0,34 % protestanti. Bez religije ili ateistima izjasnilo se 3,81 % stanovništva, 0,76 % su agnostici i skeptici, a 2,17 % stanovništva nije se izjasnilo.

Bol i patnja na svijetu isti su. I ista je ljubav koja povezuje ljude. Važno je razumjeti da drukčiji obredi i vjerovanja ne ugrožavaju naš sustav duhovnih vrijednosti. Religijski je osjećaj nešto intimno u ljudima te im je vrlo važan. Ponekad, jedino što ih održava u životu. Zato je važno poštovati vjeroispovijest drugih jer ona je dio njihova identiteta.

ZAPAMTITE

Nužno je poštovati slobodu vjeroispovijesti jer ona spada u neotuđive slobode i zajamčena je Ustavom.

Postoji mnogo ljudi koji se ne smatraju vjernicima. Oni svoju potrebu za duhovnošću pronalaze na druge načine.

ISTRAŽI

Koji se tragičan događaj zbio u prošlom stoljeću kao posljedica izravne mržnje zbog drukčije vjeroispovijesti. Koliko je ljudi u njemu izgubilo svoje živote?

Dana 27. siječnja obilježava se Dan sjećanja na žrtve holokausta. Saznaj što je to Projekt šafran i kako se možeš uključiti?

Tijekom Drugog svjetskog rata više od 200 civila židovske, srpske i romske nacionalnosti iz područja Varaždinske županije odvedeno je u logore smrti. Posjetite židovsko groblje u Varaždinu i odajte počast stradalima.

Istražite povijest židovske sinagoge u Varaždinu. Posjetite Turističku zajednicu grada Varaždina. Saznajte kad je sinagoga sagrađena, koju namjenu je u prošlosti imala, kako je obnovljena i koja je njezina današnja namjena. Posjetite sinagogu u organiziranom vodstvu, ako je to moguće.

20. TRADICIJSKA KULTURA NAŠEG KRAJA

KLJUČNI POJMOVI

TRADICIJA

OBIČAJI

Tradiciju predstavljaju običaji, vjerovanja, načini odijevanja, obavljanja određenih poslova, načini gradnje, stanovanja pa i jela koja su se nekad pripremala u određenom kraju. Ukratko, sve što je posebno vezano uz određenu zajednicu i po čemu je ona posebna.

Pokušajte zamisliti živote vaših djedova i baka. Jesu li živjeli u gradu ili na selu? Kojim su se poslovima bavili? Kako su se odijevali? Kako su provodili slobodno vrijeme?

Sredinom prošlog stoljeća u našoj zemlji većina stanovništva još živi na selu. Sami proizvode svoju hranu, obrađuju polja i svako domaćinstvo posjeduje domaće životinje koje služe za proizvodnju hrane, ali i kao sredstvo transporta. Mliječni proizvodi i povrće čine osnovu prehrane. Da bi se prehranili, ljudi rade tijekom cijelog dana. Šezdesetih godina, zbog izgradnje tvornica, povećava se potreba za radnicima u gradovima. Mnoge obitelji odlaze u gradove u potrazi za boljom budućnosti i tamo ostaju živjeti.

Usporedite život ljudi nekad i sad. Koje su prednosti i nedostaci jednog i drugog? U kojem vremenu biste radije živjeli?

POSJETITE

Posjetite Turističku zajednicu Grada Varaždina i Gradski muzej. Saznajte kojim su se zanimanjima bavili Varaždinci u prošlim vjekovima. Kojim obrtima su se bavili i što su sve znali izraditi? Postoje li neki od tih obrta i danas?

Da biste saznali kako su se ljudi zabavljali u prošlosti, posjetite Centar tradicijske kulture u Varaždinu. Saznajte koje su se pjesme i plesovi izvodili prilikom slavlja i okupljanja ljudi. O čemu pjesme govore? Probajte kao razred naučiti nekoliko jednostavnih plesnih koraka.

Kad od plesa ogladnite, posjetite Gradsku tržnicu. Saznajte kad je nastala i je li se nalazila na istom mjestu kao sad. Postoje li jela koja su posebno vezana za naš grad ili kraj? Posjetite prodavače i pokušajte saznati informacije o starinskim jelima. Probajte usporediti nekoliko recepata. Koje se namirnice u njima koriste? Je li zahtjevna priprema jela?

IZRADITE U ŠKOLI

Saznajte postoji li tradicijsko jelo našeg kraja koje bi bilo prikladno za školsku užinu u vašoj školi. Predložite ravnatelju/ravnateljici da to jelo bude posluženo učenicima u školskoj blagovaonici za užinu. Napravite malu anketu među učenicima koliko im je jelo bilo ukusno i jesu li prije čuli za njega.

Kod kuće snimite kratki videouradak u kojem pripremate neko tradicijsko jelo. Odaberite najbolji videouradak i objavite ga na mrežnoj stranici škole.

IZRADITE KOD KUĆE

Saznajte recept za Varaždinske klipiče. Zamolite nekog od starijih da vam ih pomogne ispeći. Donesite ih sljedeći dan u školu i kušajte ih u razredu. Možete napraviti malo natjecanje u kojem birate one najukusnije.

21. ZNAMENITI LJUDI MOGA GRADA: I ONI SU BILI VARAŽDINCI

Grad Varaždin je do požara 1776. bio glavni grad Hrvatske. Njegovu povijest obilježili su mnogi značajni Varaždinci koji su, kao i vi, hodali njegovim ulicama i ostavili svoje ime mnogima od njih. Jeste li se ikada zapitali tko su ljudi čija imena ulice nose?

Poslužite se kartom grada. Odaberite nekoliko imena koja vas zanimaju. Osim podataka po čemu su poznati, kada su rođeni i gdje su studirali, pokušajte saznati podatke koji su manje poznati, a koji će vas možda više zanimati: zašto su se bavili upravo tim zanimanjem. Postoji li još zgrada, kuća u kojoj su živjeli? Kako je izgledalo njihovo djetinjstvo? Kako je izgledao

grad u njihovo doba? Gdje su stvarali, slikali, pisali pjesme, postoji li još ta soba? Kako je izgledao njihov život?

Podatke o njima istražite na internetu. Nakon toga svakako posjetite i knjižnicu i zamolite za dodatne izvore informacija. Važna postaja u vašem istraživanju je i Gradski muzej Varaždin, kao i Turistički ured Varaždin u kojem će saznati informacije o značajnim građevinama u gradu i njihovim stanovnicima.

Napravite plakat ili malu izložbu fotografija: Varaždin i znameniti Varaždinci u povijesti. Prikažite fotografijama kako se grad mijenjao, kako su nastajale nove ulice, kako je izgledalo središte grada. Odaberite jednu poznatu ličnost i napravite prezentaciju o njoj. Uključite što više zanimljivih biografskih podataka.

Odigrajte u razredu igru *Pogodi koji sam znameniti Varaždinac*. Jedan učenik sjedne ispred ostalih. Netko od učenika na papirić napiše ime i prezime znamenitog Varaždinca i zalijepi ga učeniku koji pogađa na čelo. Učenik postavlja pitanja: Jesam li muško? Jesam li arhitekt? Stanujem li na toj i toj adresi? Jesam li se školovao u Beču? Razred odgovara sa da ili ne i bilježi koliko je pitanja prošlo prije nego je učenik koji ispituje ostale, točno odgovorio. Zatim slijedi drugi učenik/učenica. Pobjednik igre je učenik koji je s najmanje postavljenih pitanja pogodilo koji je poznati Varaždinac.

GOSPODARSKA DIMENZIJA

GOSPODARSTVO, PODUZETNOST, UPRAVLJANJE FINANCIJAMA I ZAŠTITA POTROŠAČA

22. PRAVO NA RAD: PRAVO NA DOSTOJAN ŽIVOT

KLJUČNI POJMOVI

PRAVA RADNIKA

SINDIKATI

ŠTRAJK

Vrlo rano, u zoru, kad se najljepše sanja, vojska radnika stoji za strojevima i započinje svoju smjenu ili završava noćnu. Bez njih proizvodnja bi stala i mi bismo se ujutro probudili s redovima ispred pekarnica i prodavaonica. Kruh, mlijeko i maslac moraju doći do trgovine i netko ih mora proizvesti. I netko mora stajati za strojem osam sati u buci i, čini se, postati jedan dio tog stroja. A stroj ne zna za ljudski umor.

ZAPAMTITE

Borba za radnička prava i njihov bolji položaj u proizvodnom procesu kao organizirani pokret počinje početkom 19. stoljeća i jača razvojem industrijske revolucije kad, zbog pritiska povećane proizvodnje, dolazi do potrebe udruživanja protiv izrabljivanja radnika. Radno je vrijeme radnika bilo i po 15 sati, a često su radila i djeca.

Danas su u našoj zemlji radnička prava zajamčena Ustavom, što znači da svaka osoba ima pravo raditi i biti odgovarajuće plaćena za svoj rad. Također ima pravo na godišnji odmor, zdravstveno i mirovinsko osiguranje, kao i niz ostalih prava koja su u Ustavu navedena.

Nažalost, stvarnost je često drukčija. Kao i prije dvjesto godina radnici se i danas udružuju, svjesni da tako povećavaju priliku za ostvarivanjem svojih prava.

Udruženje radnika naziva se SINDIKAT. Predstavnici sindikata, koji su i sami iz radničkih redova, zastupaju radničke interese.

Neki radnici nemaju svoje sindikate pa se sami organiziraju. U nedostatku komunikacije i zbog dugotrajnog kršenja radničkih prava radnici poduzimaju zadnju mjeru svoje borbe ŠTRAJK – obustavu rada, najčešće zbog neisplaćene naknade za rad – PLAĆE.

ISTRAŽITE

Koje su najveće tvornice u vašem gradu? Što proizvode? Koliko radnika zapošljavaju?

Koje su tvornice zapošljavale najveći broj radnika prije trideset godina? Postoje li danas? Koliko radnika u njima radi?

Istražite borbu za radnička prava vezanu uz tvornice Kamensko, ITAS Prvomajska, Jedinstvo i druge tvornice. Istražite razloge propadanja nekad uspješne proizvodnje. Obratite pozornost na načine organizacije radnika. Koje su se radničke akcije pokazale uspješnima? Zašto?

POSJETITE

Posjetite kao razred Zonu Sjever i saznajte koja je njihova djelatnost. Napravite prezentaciju o poticanju poduzetništva.

23. DRUŠTVENO ODGOVORNO PODUZETNIŠTVO: IZAZOVI BUDUĆNOSTI

KLJUČNI POJMOVI

INOVACIJE

PROFIT

MONOPOL

DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO

PODUZETNIŠTVO – stvaranje proizvoda s ciljem njegove prodaje i stvaranja profita.

Osnova je poduzetništva **INOVATIVNOST** – stalno traženje ideja, istraživanje potreba tržišta i stvaranje proizvoda koji zadovoljavaju želje i potrebe kupaca te poboljšavaju njihov život u određenom području. Poduzetništvo nosi i određeni rizik jer zahtijeva ulaganje vlastitih resursa u alate, opremu i stvaranje proizvoda s očekivanjem dobiti od njegove prodaje.

PRIVATNO PODUZETNIŠTVO

PROFIT – novčana vrijednost koji nastaje prodajom proizvoda na tržištu nakon što se odbiju svi troškovi proizvodnje, plaće radnicima i porezi prema državi.

Glavni je cilj privatnog poduzetništva stvaranje profita, uvećanje proizvodnje i potrošnje dobara i usluga. Radnici za svoj rad primaju naknadu, ali su lišeni udjela u vlasništvu tvrtke te odlučivanja o načinu poslovanja i proizvodnje. Naglasak je na slobodnom tržištu, slobodnoj konkurenciji i vladavini profita te što manjem ograničavanju poduzetničke slobode.

MONOPOL – stvaranje dominacije na tržištu i onemogućavanje plasmana proizvoda drugih proizvođača.

MASOVNA PROIZVODNJA – proizvodnja velikih količina određenog proizvoda, npr. u prehrambenoj industriji

DRUŠTVENO PODUZETNIŠTVO

Glavni cilj društvenog ili socijalnog poduzetništva nije stvaranje profita, već stvaranje **DRUŠTVENIH VRIJEDNOSTI**.

Naglasak je na poslovanju koje ostvaruje profit (jer je on važan za opstanak na tržištu), ali uz poštovanje etičkih i socijalnih vrijednosti:

- uključivanje osoba u riziku od društvene isključenosti (osobe s invaliditetom, beskućnici, osobe u riziku od siromaštva)
- ekološki prihvatljiv pristup proizvodnji (korištenje obnovljivih izvora energije, proizvodnja proizvoda od prirodnih i lako dostupnih materijala, recikliranje sirovina, ekološka proizvodnja hrane)
- edukacija – održavanje seminara i radionica za sve sudionike koji se žele uključiti u proces društvenog poduzetništva
- pravo odlučivanja – odluke o poslovanju zajedno donose svi sudionici

- dobrobit zajednice – povezivanje različitih struktura građana.

ISTRAŽITE

Istražite koliko profita godišnje zarade najveće svjetske korporacije. Prikupite podatke kako se taj profit raspoređuje.

Istražite kako je raspoređeno bogatstvo u svijetu: koji postotak ljudi ima vrlo mnogo novca, a koji postotak živi u siromaštvu. Raspravite o uzrocima tog odnosa.

PROVEDITE U RAZREDU

Napravite u razredu simulaciju TV emisije. Nekoliko učenika neka predstavlja ekonomske stručnjake. Povedite raspravu na temu društvene pravednosti poslovanja u budućnosti. Istaknite koje su prednosti masovne proizvodnje, a koji nedostaci. Osmislite model poslovanja poduzeća za koji smatrate da je najpravedniji za sve sudionike u poslovanju (radnike, vlasnike poduzeća i kupce proizvoda). Obratite pozornost na ekološke probleme s kojima se susrećemo kao posljedicom industrijske proizvodnje.

POSJETITE RAZVOJNU AGENCIJU SJEVER

Upoznajte se s djelokrugom djelovanja Agencije Sever i projektima koje provodi. Saznajte koja su načela društvenog poduzetništva uključena u njezinu radu. Informirajte se o načelima poduzetništva u budućnosti i ulozi društvenog poduzetništva u budućim vremenima.

ZAPAMTITE

Društveno odgovorno poduzetništvo ne teži ostvarivanju profita na štetu ljudskih prava i ekologije. Zaokret od velikih korporacija prema društveno odgovornoj i ekološki održivoj proizvodnji postaje sve važniji u suvremenom svijetu.

24. CJELOŽIVOTNO UČENJE: OD KOLIJEVKE PA DO GROBA NAJLJEPŠE JE ĐAČKO DOBA

KLJUČNI POJMOVI

TRŽIŠTE RADA

FORMALNO, NEFORMALNO I INFORMALNO UČENJE

OBRAZOVANJE ODRASLIH

"Sve što trebamo jest odlučiti što ćemo s vremenom koje nam je dano."

J. R. R. Tolkien

Znate li već što želite postati u životu? Kojim ćete se zanimanjem baviti? Hoće li vaše zanimanje biti konkurentno na tržištu rada? Hoćete li od njega moći živjeti i prehranjivati obitelj?

TRŽIŠTE je mjesto gdje se razmjenjuju dobra i usluge u zamjenu za novčanu vrijednost. Tržište robe je mjesto gdje kupujemo određene proizvode.

TRŽIŠTE RADA je sustav razmjene u kojem radno sposobno stanovništvo nudi svoja znanja i sposobnosti u zamjenu za novčanu naknadu. U svakom tržištu postoje proizvodi koji se lako i brzo prodaju jer je potražnja za njima veća. Tako postoje zanimanja s kojima se lakše zaposliti jer su tražena na tržištu rada. Razlog tome je da postoji mali broj ljudi s tim zanimanjem, a za njime postoji velika potreba.

Da biste dospjeli na tržište rada, morate ići u školu. Prvo u osnovnu, u kojoj svi stječu ista znanja, zatim u srednju školu u kojoj ste se već odlučili za određeno zanimanje te slušate predmete koji vas pripremaju za obavljanje tog zanimanja ili pak slušate širi spektar predmeta koji vas pripremaju za fakultet. Nakon završetka formalnog obrazovanja (srednjoškolskog ili fakultetskog) postajete nositelji određenog zanimanja. Sada nastupa trenutak kada na tržištu rada tražite posao i završavate obrazovanje. Je li uistinu tako?

Važno je shvatiti da se tržište rada mijenja. Za zanimanja koja su bila tražena prije desetak godina, možda danas postoji manja potražnja. Svijet se neprestano mijenja zbog razvoja informacijske tehnologije, što utječe na način proizvodnje i time na potrebu zapošljavanja radne snage. Koje zanimanje onda odabrati kako bismo učenje ostavili iza sebe?

U tome će vam pomoći sustavi obrazovanja i učenja. Sustav FORMALNOGA OBRAZOVANJA – sustavno, planirano učenje – osnovna, srednja škola, fakultet.

SUSTAV NEFORMALNOGA OBRAZOVANJA – dopunsko planirano obrazovanje kako bi se stekle prednosti za izgradnju karijere u životu – tečajevi, osposobljavanja, strani jezici i sl. Ovi oblici završavaju svjedodžbama, diplomama, potvrdama, certifikatima. Tu je i INFORMALNO UČENJE – slučajno, spontano učenje – filmovi, internet, iskustva drugih ljudi.

Kako se čovjek mijenja i stječe nova iskustva, tako se u njemu javlja i potreba baviti se zanimanjima koja mu prije nisu bila zanimljiva. Zbog toga postoji sustav OBRAZOVANJA ODRASLIH koji omogućuje stjecanja srednjoškolskog obrazovanja za određena zanimanja koja su konkurentna na tržištu rada, prije svega, obrtnička zanimanja.

ZAPAMTITE

Nijedan sustav obrazovanja neće biti učinkovit bez vaše želje da usvojite znanja i vještine koje se od vas očekuju. Odluka o izboru zanimanja vrlo je važna, ali je i nakon završenog školovanja moguće promijeniti zanimanje. Važno je znati koji su vaši interesi, kojim biste se poslom željeli baviti i biti spremni na stalno istraživanje svojih interesa i sposobnosti. Kad biste morali dizajnirati proizvod koji ćete ponuditi na tržištu, htjeli biste da on bude dobar i kvalitetan, da ljudima pomaže u životu i da od njega imaju koristi. I vi ste proizvod koji će biti na tržištu rada. Nemojte u sebe ugrađivati jeftine i zastarjele dijelove. Ugradite dovoljno memorije i stavljajte kvalitetna znanja u nju. Nadograđujte svoja znanja i budite ponosni na ono što možete ponuditi.

ISTRAŽITE

Postoji li u vašem gradu sustav obrazovanja odraslih? Koja zanimanja nudi? Jesu li ta zanimanja tražena na tržištu rada? Postoje li tečajevi koji vas mogu osposobiti za obavljanje određene djelatnosti? Gdje se možete o njima informirati?

POSJETITE

Posjetite Tehnološki park u Varaždinu. Saznajte kako u njemu možete pronaći pomoć u pokretanju neke svoje djelatnosti ili stvaranju proizvoda. Smislite neke ideje i pitajte za mišljenja o njihovoj konkurentnosti na tržištu.

IZRADITE

Izradite mapu osobnog razvoja – istaknite važne točke u obrazovanju (osnovna, srednja škola, fakultet ili zaposlenje). Zatim navedite koji biste posao htjeli raditi, što je potrebno u vašem obrazovanju da biste bili kvalificirani za obavljanje toga posla, koje vještine biste htjeli posjedovati (strani jezici, izrada ili popravak stvari). Ne zaboravite navesti koje hobije

posjedujete, a mogli biste ih nadograditi kako bi vam jednog dana mogli biti dodatni izvor prihoda. U mapi istaknite koji su vaši interesi, zanima li vas više područja, postoji li neko zanimanje koje biste uz pomoć sustava obrazovanje odraslih željeli steći kako biste radili više stvari u životu. Ako imate već sad završen neki tečaj ili osposobljavanje (strani jezici, sportska škola), svakako ga uključite.

25. ODGOVORNO UPRAVLJANJE NOVCEM

KLJUČNI POJMOVI

ŠTEDNJA

POREZ

MIROVINA

Imate li već neki svoj mali izvor prihoda? Dobivate li džeparac od roditelja? Kako dolazite do njega? Obavljate li neke kućanske poslove? Štedite li ili potrošite ono što dobijete?

Raspolagati novcem znači racionalno odrediti način njegova trošenja, odnosno, ne trošiti više nego zarađujemo, a opet namiriti sve nužne potrebe.

Osobe koje su zaposlene, primaju mjesečnu novčanu naknadu za svoj rad. Ipak, dio svoje plaće odvajaju za mirovinu i poreze. Tako razlikujemo bruto i neto plaću.

BRUTO PLAĆA je ukupni iznos zarađenog novca, a NETO PLAĆA ono što ostaje radniku nakon izdavanja za mirovinski sustav i poreze državi.

Što više radnika u državi radi, država je bogatija jer dobiva više sredstava koje može rasporediti za obnovu i modernizaciju bolnica, škola, za veće mirovine svojih građana, za gradnju cesta, ulaganja u znanost, itd. Kako će se upotrijebiti novac, određuje se Državnim proračunom Republike Hrvatske za svaku godinu. Državni proračun donose zastupnici u Hrvatskom saboru. Taj je dokument javan, objavljen je na mrežnim stranicama Sabora i svaki građanin može provjeriti troši li se namjenski.

Tko nadzire trošenje proračunskog novca? Ministarstvo financija zaduženo je za odgovorno trošenje javnoga novca. Vaše ministarstvo financija vaši su roditelji.

MIROVINA – iznos koji će radnik primati nakon određene starosti. Pravo na starosnu mirovinu stječe radnik kada navršši 65 godina života i 15 godina mirovinskog staža.

POREZE koje plaćaju građani, država koristi da podmiri svoje izdatke – zdravstveni sustav, školstvo, vojsku, policiju...

ZAPAMTITE

Namjena poreza je poboljšanje životnog standarda svih građana ulaganjem u bolje obrazovanje, zdravstveni sustav, izgradnju cesta, veće mirovine, napredak znanosti i općenito, ulaganje u razvoj države.

ISTRAŽITE

Na koji je način određena visina poreza na dohodak u odnosu na visinu primanja?

Smatrate li da osobe koje više zarađuju trebaju plaćati veći porez na dohodak?

Povedite raspravu na tu temu. Organizirajte sučeljavanje mišljenja. Jedan učenik neka bude privatni poduzetnik koji mnogo zarađuje, a drugi, radnik sa skromnom plaćom. Raspravljajte o pravednom plaćanju poreza na dohodak.

Izračunajte sve rashode kućanstva u kojem živite. Zamolite roditelje za informacije o računima koje moraju platiti, troškovima hrane, odjeće i ostalim mjesečnim troškovima. Saznajte koliko iznosi prosječna mjesečna neto plaća u Republici Hrvatskoj. Pokušajte s tim iznosom pokriti troškove u svojoj obitelji. Koliko vam je novaca ostalo? Kad biste morali smanjiti trošenje, čega biste se mogli odreći?

26. KUPOVANJE: POTREBA ILI RAZBIBRIGA

KLJUČNI POJMOVI

MARKETING

TRŽIŠNO NADMETANJE

POTREBE POTROŠAČA

Kako trošite svoju ušteđevinu ili džeparac? Štedite li? Kupujete li stvari koje vam uistinu trebaju ili one koje kupuju i drugi? Osjećate li se loše ili izostavljeno ako primijetite da vaši prijatelji imaju neku stvar koju vi nemate (novi tip mobitela, odjevni predmet ili obuću)?

Industrija postoji zbog zadovoljenja građanskih potreba za različitim proizvodima. Bilo da gradite kuću ili kuhate ručak, morate imati određene proizvode koje ste kupili na tržištu roba i usluga. Budući da se svako poduzeće trudi oko prodaje svojih proizvoda i tako plaća radnike i ostvaruje profit, ono nastoji da kupite njihove proizvode kako ih ne biste kupili kod konkurencije.

KONKURENCIJA – tržišno nadmetanje poduzeća koja proizvode ili prodaju isti tip proizvoda. Prestići konkurenciju znači biti bolji u prodaji od ostalih sličnih poduzeća.

MARKETING – sustav oglašavanja koji služi da proizvođači i trgovci obavijeste potrošače o svojim proizvodima i stupe s prodavačima u kontakt. Počiva na istraživanju potreba kupaca. Stvara određenu reklamnu poruku kojom želi opisati svoj proizvod i djelovati na kupca s ciljem da ga potakne na kupnju.

ZAPAMTITE

Ako nemamo izraženu svijest o svojim potrošačkim potrebama, nismo u mogućnosti odrediti treba li nam proizvod koji se reklamira ili nam ne treba.

Oglašivači često opisuju svoje proizvode kao nešto što nam nužno treba. Treba li nam on uistinu? Hoćemo li se zbog određene majice osjećati sretnije, zbog određene kreme biti ljepši? Hoćemo li postati popularniji ako nosimo određene tenisice? Hoćemo li izgubiti prijatelje ako nemamo isti ili bolji mobitel od njih?

ISTRAŽITE

Koja bi trebala biti naša mjerila u kupnji određenih proizvoda?

Kakva je kvaliteta proizvoda koje kupujemo? Kakav je njihov sirovinski sastav?

Često se određeni proizvod reklamira kao vrlo povoljan. Postoji li razlog njegove niske cijene?

Istražite svoja prava koje imate kao kupac, odnosno potrošač u slučaju da kupite proizvod koji ne radi, ne odgovara karakteristikama pod kojima se reklamira ili ima određeni nedostatak. Svoja prava potražite u Zakonu o zaštiti potrošača.

Izradite plakat ili umnu mapu na tu temu.

Odaberite nekoliko reklamnih poruka. Istražite na koje načine nastoje prezentirati svoje proizvode. Odaberite one koje po vašem mišljenju daju objektivne informacije o proizvodu koji reklamiraju.

Istražite nekoliko reklamnih poruka iz prošlosti. Na koji se način mijenja oglašavanje? Usporedite reklamne videoporuke iz osamdesetih godina prošlog stoljeća s današnjim, suvremenim videoporukama. Što primjećujete?

EKOLOŠKA DIMENZIJA

ZAŠTITA OKOLIŠA I ODRŽIVI RAZVOJ

27. ODGOVORNOST PREMA PRIRODI: VRIJEME KOJE NAM JE DANO

KLJUČNI POJMOVI

KLIMATSKE PROMJENE

PRIRODNA RAVNOTEŽA

PROIZVODNJA I PROFIT

Nijedna druga generacija nije stajala pred izazovima s kojima smo danas suočeni u pogledu klime i očuvanja planeta.

"Mi smo prva generacija koja zna da uništava svoj planet i zadnja koja može učiniti nešto u vezi s tim."

Tanya Steele, direktorica Svjetskog fonda za prirodu

Procjenjuje se da je naš planet nastao prije 4,5 milijarde godina. Rijetkom i savršenom kombinacijom kemijskih elemenata i povoljne klime stvorili su se prije 3,5 milijarde godina uvjeti za stvaranje života. Sva živa bića imaju svoju ulogu te je i najmanji kukac koristan u održavanju prirodne ravnoteže.

Povijest ljudske civilizacije počinje prije 5000 godina. Poguban utjecaj čovjeka na ekologiju planeta započinje prije 200 godina. Unazad 50 godina čovjekov utjecaj postaje prevelik da bi Zemlja mogla održavati svoju ravnotežu.

ZAPAMTITE

Od 1970. godine nestalo je više od 60 posto populacije divljih životinja. Procjenjuje se da će u sljedećih 20 godina izumrijeti još 11.000 biljnih i životinjskih vrsta. Izravne posljedice zagađenja atmosfere i efekta staklenika osjećamo već u olujama, poplavama i sušama.

Svi moramo jesti, odijevati se i grijati naše domove. Zbog toga postoji industrija koja nam daje proizvode za zadovoljenje naših potreba. Zauzvrat, industrija stvara profit svojim vlasnicima. S profitom dolazi moć i otpor prema uvođenju ekoloških mjera koje ograničavaju takav vid proizvodnje.

U posljednjih 20 godina broj stanovnika Zemlje uvećao se za 50 posto, što je rezultiralo potrebom povećanja industrijske proizvodnje i time, ubrzanim trošenjem prirodnih resursa

koji su potrebni proizvodnji (čiste vode, tla i zraka) i povećanim ispuštanjem otpadnih tvari natrag u prirodu.

S jedne strane uzimamo od prirode sirovine za proizvodnju, a zatim u nju vraćamo zagađenu vodu i zrak te tlo uništeno pesticidima.

Ako želimo zaustaviti uništavanje planeta na kojem živimo, tada industrijsku proizvodnju moramo mijenjati u onu koja nas neće svojim utjecajem na planet uništiti. Moramo je učiniti ODRŽIVOM.

ISTRAŽI

Koje su zemlje najveći industrijski proizvođači na svijetu? Kakav je njihov politički sustav? Tko u tim zemljama odlučuje o uvođenju zakona koji će smanjiti industrijska onečišćenja? Koje se svjetske organizacije bore za očuvanje okoliša? Kako to čine? Koje biste mjere aktivnoga građanstva koristili da ste član tih organizacija?

POSJETITE

Posjetite Centar kompetencije za obnovljive izvore energije. Istražite na koji se način mijenja pristup obnovljivim izvorima energije u kućanstvima i koje su mogućnosti njihove široke primjene.

28. ODRŽIVI RAZVOJ: PROMJENA JE U NAMA

KLJUČNI POJMOVI

ODRŽIVOST

POTREBE POTROŠAČA

PROIZVODNJA ZA BUDUĆNOST

ODRŽIVOST – mogućnost dugotrajnog obavljanja neke djelatnosti

ODRŽIVI RAZVOJ – industrijska proizvodnja koja vodi računa o sposobnosti Zemlje da obnavlja svoje prirodne resurse. Proizvodnja koja troši prirodne resurse, ali ih i obnavlja, svjesna da će u budućnosti moći koristiti samo ono što danas u prirodu uloži.

Ako posijemo cijelu šumu, danas možemo prodati drva i zaraditi, ali ćemo u budućnosti ostati bez izvora prihoda, a zemlja će ostati pusta. Ako nakon siječe stabla zasadimo mlada stabla, pobrinuli smo se da šuma ponovno izraste za buduće generacije.

Održivi razvoj prilagodba je cjelokupne proizvodnje tako da bude dugoročno održiva i da zadovoljava potrebe građana za hranom, odjećom, stanovanjem, ali da misli i na buduće generacije i svijet u kojem će one morati živjeti. To zahtijeva velike promjene u navikama pojedinaca, načinu proizvodnje i zakonima pojedinih država.

Nitko od nas ne može samostalno spasiti svijet, ali može promijeniti svoje navike i motivirati druge da učine isto.

ZAPAMTITE

Tržište uvijek odgovara na potrebe potrošača. Ako budući potrošači budu imali jasan zahtjev da kupuju od onih proizvođača koji posluju po načelima održivosti, tada će i ostali proizvođači morati prilagoditi svoje poslovanje.

ISTRAŽITE

Kako možete promijeniti svoje svakodnevne navike prema načelima održivosti? Koje ste promjene već uveli u svojim kućanstvima? Kako zamišljate proizvodnju hrane u budućnosti? Koliko sami možete doprinijeti u njezinoj proizvodnji kako biste smanjili pritisak na velike proizvođače da proizvode velike količine hrane za rastuću populaciju?

Ustrajte u svojim pozitivnim navikama. Razgovarajte s ostalim članovima obitelji. Zamolite ih da vas podrže tako da mijenjaju vlastite navike. Što kao obitelj možete učiniti zajedno?

Razgovarajte sa svojim starijim ukućanima. Kako su oni proizvodili hranu? Koliko su koristili kemijske preparate (insekticide, umjetna gnojiva) u njezinoj proizvodnji?

Pozovite nekog od njih da bude gost u vašem razredu.

RAZMISLI

Kakav je odnos suvremenog čovjeka i prirode? Istražite povijest Amerike u 19. stoljeću. Kako su se američki doseljenici odnosili prema prirodi i životinjama koje su zatekli? Kako su se američki starosjedioci odnosili prema prirodi? Zašto se odnos prema prirodi ovih dvaju naroda temeljno razlikuje? Što potiče ljude na prekomjerno iskorištavanje prirodnih dobara?

Pročitajte pismo indijanskog poglavice Seattlea iz 1854. godine upućeno američkome predsjedniku u Washington kao odgovor na ponudu da bijelci kupe indijansku zemlju. Koje dijelove smatrate važnim danas, više od 150 kasnije, kad govorimo o održivom razvoju, klimatskim promjenama i prekomjernom iskorištavanju prirodnih resursa?

29. EKOLOGIJA U PRAKSI: ZAMISLI, IZRADI, PROMIJENI

"Taj san o slapu da mogao bi sjati i moja kaplja pomaže ga tkati."

Dobriša Cesarić

Razmislite što možete učiniti na satima građanskoga odgoja da budete dio globalne promjene. Pogledajte animirani film *Čovjek koji je sadio drveće* u režiji Frederica Backa iz 1987. godine.

Istražite u koje se postojeće projekte kao razred možete uključiti. Postoje li državni natječaji u kojima možete sudjelovati kao razred ili kao škola?

Odvojite vrijeme na satima građanskog odgoja ili u okviru sata razrednika i uključite se u uređenje okoliša svoje škole. Kako biste htjeli da izgleda vaše školsko dvorište? Koje biste biljke voljeli posaditi? Napravite skicu i prezentirajte je na satu razrednika, u dogovoru s ravnateljem/ravnateljicom prezentirajte svoj nacrt na sastanku Vijeća učitelja, Vijeća roditelja ili Školskog odbora.

POSJETITE

Posjetite gradsko poduzeće Parkovi. Zamolite za informacije o sadnji određenih biljaka na školskom dvorištu. Kad sadimo biljke i ukrasno grmlje? Na koji način? Što je sve potrebno učiniti da naša sadnica ne uvene nakon sadnje?

Postoji li u vašoj školi interes za održavanjem nastave na otvorenom? Kako biste mogli urediti dio školskog dvorišta da se tamo može održavati nastava? Koji bi se predmeti mogli održavati na otvorenom?

Uređujete li školski vrt? Informirajte se o udrugama koje bi vam u tome mogle pružiti sve potrebne informacije. Postoje li određene vrste voća ili povrća koje su danas zaboravljene? Zašto je važno poticati proizvodnju voća i povrća tradicionalnih, domaćih sorti?

Zamolite učitelja/učiteljicu biologije da vas uputi kako možete izraditi jednostavnu hranilicu za ptice. Što je to hotel za kukce? Zašto su insekti važni u uzgoju voća i povrća? Kako ih možete uključiti u svoj školski vrt ili gređicu koju kao razred održavate?

Posjetite neko obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo koje je u vašem kraju. Informirajte se o razlozima njegova osnivanja, trudu koji je potrebno uložiti u proizvodnju hrane, dužnostima koje svakodnevno obavljaju i nagradi za svoj trud. Vole li posao koji obavljaju?

30. RECIKLIRANJE: NOVI ŽIVOT STARIH STVARI

KLJUČNI POJMOVI

RECIKLIRANJE

OTPAD

RECIKLAŽNO DVORIŠTE

Imate li kod kuće predmete koji su nastali recikliranjem? Što možemo reciklirati? Zašto je to važno?

U procesu potrošnje različitih proizvoda svako kućanstvo godišnje proizvede nekoliko stotina kilograma otpada: od različite ambalaže, proizvoda koji nisu više ispravni do onih koji se jednostavno više ne koriste te postaju suvišni, a velik postotak otpada čini i bačena hrana.

RECIKLIRANJE: ponovna upotreba nekog proizvoda.

Vjerojatno ste upoznati s potrebom odvajanja otpada u svojim kućanstvima po određenim kategorijama. Ponovnom obradom iz različitih vrsta otpada dobivamo nov, ekološki prihvatljiv proizvod. Što je najvažnije, za ponovnu proizvodnju recikliranog proizvoda potrošili smo manje energije i sirovina nego u klasičnoj proizvodnji.

Za proizvodnju jedne tone papira potrebno je:

- četiri stabla
- 200 000 litara vode
- 4600 kWh energije.

Za proizvodnju jedne tone recikliranog papira:

- nije potrebno nijedno stablo
- 160 litara vode
- 2400 kWh energije.

ISTRAŽITE

Postoji li u vašem gradu mjesto gdje možete odložiti otpad iz vaših kućanstava? Koji je cilj osnivanja reciklažnih dvorišta? Koje se vrste otpada mogu ponovno iskoristiti?

Postoji li veza između recikliranja i umjetnosti? Posjetite RezerVart u Varaždinu i saznajte.

NAPRAVITE U RAZREDU

Istražite kako od svakodnevnih upotrebnih predmeta iz svojih kućanstava možete izraditi potpuno nove proizvode, drukčije namjene. Provedite u razredu radionicu izrade jednog takvog proizvoda.

ZDRAVSTVENA DIMENZIJA: ZDRAVI I INFORMIRANI

31. MOJE ZDRAVLJE: TIJELO, DUH I UM

KLJUČNI POJMOVI

FIZIČKO ZDRAVLJE

MENTALNO ZDRAVLJE

Sigurno ste čuli za poslovicu koja kaže: "U zdravom tijelu zdrav duh." Kako biste je objasnili?

Najveći su neprijatelji zdravlja nezdrava prehrana, nedostatak fizičke aktivnosti i razni oblici ovisnosti.

Gotovo polovica stanovnika razvijenih zemalja boluje od nekog oblika srčanih bolesti kao posljedice nedovoljne fizičke aktivnosti.

Česte su i mentalne bolesti, poput depresije. One su pak usko povezane s ovisnostima o opojnim drogama, alkoholu, duhanu, kockanju.

O zdravlju se zato moramo brinuti.

Fizičko zdravlje održavamo pravilnom prehranom, redovitim održavanjem higijene i fizičkom aktivnošću. Na fizičko zdravlje najviše utječu naše navike. Sve loše navike mogu se polagano mijenjati, korak po korak. Važna je naša motivacija. Pokušajte za početak promijeniti jednu naviku za koju znate da nije zdrava, npr. pijenje gaziranih napitaka. Začudit ćete se kako će nakon nekog vremena vaše tijelo biti zahvalno i nagraditi vas boljim raspoloženjem.

Ako nemate volje za bavljenje fizičkom aktivnošću, pronađite nekog tko će vas motivirati. Šetati uvijek možete u paru, kao i trčati ili voziti bicikl. Glazba također može biti odličan suputnik u vašim aktivnostima.

ZAPAMITE

Redovito bavljenje fizičkom aktivnošću poboljšava fizičko zdravlje, ali djeluje i na mentalno zdravlje. Podiže osjećaj sreće i zadovoljstva, kao i razinu samopouzdanja i time napada glavne prijatelje ovisnosti: nesigurnost i nisko samopoštovanje.

Mladi ljudi imaju potrebu biti dio društva i biti prihvaćeni u društvu svojih vršnjaka. Zato lako prihvaćaju navike za koje smatraju da ih čine odraslijima ili popularnijima. Ipak, nema ničeg *cool* u naslagama katrana na plućima ili automobilskim nesrećama kao posljedicama pijanstva. Istražite kako osobe koje su vam bliske po načinu razmišljanja provode svoje

vrijeme. Saznajte kako sport pomaže mladima i u najtežim životnim situacijama. Svaka aktivnost okuplja ljude sličnih interesa i karakteristika. Budite vi oni koji određuju što je *cool*.

ISTRAŽITE

Koje sportske udruge postoje u vašem gradu? Koje sportove možete trenirati? Koje aktivnosti možete obavljati na otvorenom?

Napišite kratak sastavak o sebi. Koji su vaši interesi? Što vas motivira? Kad biste birali fizičku aktivnost koja vam odgovara, koju biste odabrali? Objasnite svoj izbor. Usporedite u razredu slične odgovore. Koliko vas ima slične interese? Što vam to govori? Biste li se mogli zajedno baviti nekom aktivnošću?

32. PREHRANA I ZDRAVLJE: PREHRANA U PROŠLOSTI ZA ZDRAVLJE U BUDUĆNOSTI

KLJUČNI POJMOVI

PREHRAMBENE NAVIKE

PIRAMIDA PRAVILNE PREHRANE

Jeste li kad promatrali fotografije ljudi od prije 70 i više godina? Pokušajte na internetu ili u gradskoj knjižnici istražiti kako su izgledali, pogotovo ako su se bavili poljoprivrednim radovima. Prikažite nekoliko slika na projektoru. Što primjećujete u njihovu fizičkom izgledu?

Prehrana ljudi u gradovima danas uvelike se razlikuje od one prije 50-ih godina prošlog stoljeća u ruralnim sredinama. Hrana također prati trendove u različitim razdobljima ljudske povijesti. Na našim prostorima 60-ih i 70-ih godina prošloga stoljeća dolazi do ubrzanog razvoja gradova, porasta radničkog stanovništva, ali i potrebe za putovanjima i kvalitetnim provođenjem slobodnog vremena. Priprema hrane treba biti što brža i jednostavnija kako bi oduzimala što manje vremena u užurbanom tempu dana i omogućavala ljudima da se bave drugim aktivnostima koje ih zanimaju, primjerice sportom ili da putuju.

Mogu li recepti naših djedova i baka biti kulinarski zanimljivi danas?

Prehrana ljudi u prošlosti temeljila se na dvije osnovne namirnice: mlijeku i povrću, uključivala je i žitarice, kruh i voće, a meso tek u maloj mjeri. Uzrok tomu teški su životni uvjeti u kojima je povrće dostupno i lako uzgojivo, dok je meso svojevrsan luksuz koji se priprema jedino nedjeljom ili za većih blagdana.

Usporedimo li to s našim prehrambenim navikama, vidimo koliko smo se udaljili od takve prehrane koja zapravo odgovara zahtjevima piramide zdrave prehrane.

ISTRAŽITE

Posjetite knjižnicu. Istražite nekoliko recepata iz prošlosti vezanih uz naše podneblje. Usporedite ih s piramidom pravilne prehrane i odredite koliko sastojaka pripada u svaku od navedenih kategorija: žitarice i proizvodi od žitarica, povrće, voće, bjelančevine, masti. Usporedite s piramidom pravilne prehrane i nekoliko jela brze hrane koja su danas popularna. Što uočavate?

Istražite što znače tzv. E-brojevi u konzerviranoj hrani. Što oni označavaju? Kakav utjecaj imaju na zdravlje našeg organizma? Zašto se koriste? Koji još dodatci postoje u tzv. prerađenoj hrani? Koje bolesti mogu nastati kao posljedica njihove pretjerane konzumacije?

Sastavite dnevni jelovnik tradicijske hrane. Uključite zajuttrak, užinu, ručak i večeru. Pazite da u vašim jelima nema štetnih industrijskih dodataka. Pokušajte se jedan dan hraniti na taj način. Podijelite svoje iskustvo s ostatkom razreda.

33. KAD NARASTEM, KAD ODRASTEM

"Najveći čovjek uvijek ostaje dijete."

Johann Wolfgang von Goethe

KLJUČNI POJMOVI

ADOLESCENCIJA

REPRODUKTIVNO ZDRAVLJE

Kad zapravo odrastamo? Kad prestaje dijete i nastaje odrasla osoba?

Odrastanje je proces koji traje dulje vremena. Kako odrastamo, mijenja se sustav naših prava i obaveza. Ulazimo pomalo u svijet odraslih koji mami slobodom novih mogućnosti. Ipak, uz svako novo pravo dolazi i potreba odgovornosti.

Razvojem tijela razvija se potreba odgovornog ponašanja, brige za reproduktivno zdravlje i prevenciju spolno prenosivih bolesti.

Raste pritisak vršnjaka za konzumacijom alkohola ili duhanskih proizvoda kako bi se stvorio privid ponašanja odraslih.

Razdoblje između djetinjstva i odraslosti naziva se ADOLESCENCIJA i obilježava razdoblje od 13. do otprilike 20. godine života. Naše se tijelo, emocije i stavovi mijenjaju, izgrađuje se osobnost i sustav vrijednosti. Tjelesne promjene nazivaju se PUBERTET. Važan postaje osjećaj pripadnosti određenoj grupi vršnjaka koja usvaja slične vrijednosne stavove jer mladima daje iskustvo osoba koje razmišljaju i svijet doživljavaju na sličan način kao i oni. To je razdoblje kada se produbljuju postojeća, i stvaraju nova prijateljstva, od kojih neka potraju i cijeli život. Zbivaju se prve intenzivne ljubavi, pa i one nesretne, od kojih će se s vremenom izdvojiti trajna emocionalna povezanost s određenom osobom.

Mladi traže slobodu i neovisnost od roditeljskih pravila. Budući da se roditelji u tom razdoblju najviše brinu za svoju djecu, neminovno dolazi do sukoba i frustracija s obje strane. Vrlo je važno da roditelji prihvate činjenicu da se njihova djeca mijenjaju i da im zapravo treba razumijevanje. Djeca moraju shvatiti da se roditelji stalno brinu za svoje dijete i žele mu samo dobro. Međusobni razgovor može mnogo toga riješiti, a sve će bure i nesuglasice s vremenom proći. Kad odrastu, ponekad s nostalgijom gledaju na svoje djetinjstvo priželjkujući vrijeme igre s vršnjacima, a poneki od njih shvate da se ne treba žuriti s odrastanjem, već je važno cijeliti svako razdoblje života.

RAZGOVARAJTE sa svojim roditeljima kakva je bila njihova mladost. Zamolite ih da prema vama budu iskreni. Jesu li imali sličnih problema kao i vi? Kako su se s njima nosili?

NAPRAVITE U RAZREDU radionicu na temu odgovornog ponašanja među mladima. Pozovite na sat školskog pedagoga/pedagoginju.

KLJUČNI POJMOVI

NAŠA SLIKA O SEBI

SAMOPOŠTOVANJE

Prisjetite se iz povijesti kako je Kolumbo otkrio Ameriku. Koje je prijevozno sredstvo koristio? Na koji je način upravljao njime?

Udaljenost između Europe i Amerike iznosi 7000 kilometara. Tu je udaljenost Kolumbo prešao zahvaljujući sposobnosti da ukroti vjetar u jedrima svojih brodova.

Bez vjetra jedrenjaci ne mogu ploviti. Bez motivacije i pozitivne SLIKE O SEBI ljudi teško mogu ostvarivati ciljeve. Ponekad ljudi imaju iskrivljenu sliku o sebi. Svjesni su samo svojih loših osobina. To ih čini nesigurnima i nezadovoljnima te su podložni negativnim utjecajima (alkoholu i drogama) kako bi stvorili osjećaj lažne sigurnosti i SAMOPOŠTOVANJA. Takvi ljudi su često bezvoljni i nisu svjesni svojih pravih mogućnosti.

ZAPAMTI

Vrlo je važno kako doživljavaš sebe. Svi smo ponekad nezadovoljni svojim postupcima ili uspjesima, ali nemoj dopustiti da te neki neuspjeh odvraća od onoga što želiš. Uvijek se sjeti svojih dobrih osobina i kvaliteta. Tvoj stav o sebi je ono što te pokreće, tvoj vjetar u jedrima. Ako prihvatiš svoje nedostatke, možeš poraditi na njima i ispraviti ih.

Razmislite o sebi, onome što vas veseli, što volite raditi i odgovorite na sljedeća pitanja:

Koje vještine posjedujete? Postoji li nešto u čemu se ističete?

Kad su vaši roditelji ponosni na vas?

Kad ste vi ponosni na sebe?

Čemu se veselite? Koje aktivnosti volite raditi?

Čime biste se htjeli baviti kad odrastete?

Napišite pismo sebi koje smijete pročitati za deset godina. Zamislite da pišete nekom prijatelju koji vam je jako sličan po interesima, samo stariji od vas. Opišite se u tom pismu. Opišite svoje omiljene aktivnosti i predmete koji vas zanimaju u školi. Poručite sebi za deset godina koje dobre osobine posjedujete, čemu se radujete i kako se nosite s poteškoćama. Opišite i svoj radni dan, aktivnosti kojima se bavite. Uputite tom starijem sebi neku poruku koja će ga razveseliti. Potaknite ga da ne odustane od svojih snova i da se prisjeti onoga što smatrate da vam je važno.

Pismo pospremite na neko svoje tajno mjesto i pazite da ga ne izgubite. Svima je ponekad teško u životu. Razveselite zato svojim pismom budućeg sebe.

ISTRAŽITE

Koje su neželjene posljedice negativne slike o sebi?

Kome se mladi mogu obratiti ako osjećaju da im je potrebna psihološka pomoć?

Postoje li u vašem gradu udruge koje pružaju građanima besplatnu psihološku pomoć?

Posjetite psihološko savjetovalište i saznajte koji su problemi s kojima se mladi najčešće susreću i kako se s njima uspješno nositi.

35. DOSTA JE UČENJA – KRENIMO U AKCIJU!

Na kraju, teorija bez akcije malo vrijedi. Ono što ste naučili, probajte primijeniti u praksi. Cilj ovoga udžbenika je pokazati vam da možete u svojoj okolini pokrenuti mnoge pozitivne promjene, on vas želi potaknuti na djelovanje u vašoj lokalnoj sredini.

Kako bi vaša akcija bila uspješna, pokušajte kao razred slijediti nekoliko osnovnih koraka u njenom provođenju.

1. Uočavanje i istraživanje problema

Budite aktivni dio svoje lokalne zajednice. Prisjetite se što smo govorili o aktivnom građanstvu i udrugama građana. One nastaju kako bi se ljudi okupili oko problema koji nastoje zajednički riješiti. Svako područje koje smo obrađivali, može biti inspiracija za uočavanje problema u zajednici. Pokušajte ono što ste naučili, usporediti sa stvarnim stanjem stvari. Vjerujemo da ćete uočiti stvari koje je potrebno mijenjati.

Kad uočite problem, opišite ga. Navedite zašto je važan i zašto je potrebno njegovo rješavanje. Koje su posljedice nerješavanja problema?

2. Analiza alternativne politike

Istražite je li se već netko drugi bavio rješavanjem toga ili sličnoga problema. Koje se mjere poduzete da se taj problem riješi? Koliko su bile uspješne? Radi li netko trenutačno na njegovu rješavanju? Postoje li institucije koje su zadužene za njegovo rješavanje? Istražite novinarske članke ako postoje o ovom problemu.

3. Naše mjere

Što vi predlažete da je potrebno učiniti kako bi se riješio problem. Tko je odgovoran za rješavanje problema? Možete li potaknuti institucije koje su za njega zadužene da taj problem riješe? Jesu li za taj problem odgovorni građani? Kako mijenjati njihovo ponašanje ili navike? Razmotrite prednosti i moguće nedostatke rješenja koje predlažete.

4. Plan akcije

Napišite korake koje ćete poduzeti kako biste potaknuli rješavanje problema. Opišite ono što ćete kao razred poduzeti, koga ćete sve uključiti. Gdje ćete pronaći potrebne informacije?

Postoje li osobe koje možete posjetiti, intervjuirati, koje vam svojim savjetom mogu pomoći u rješavanju problema? Zapišite sve korake svoje akcije i očekivane rezultate. Uključite što više sudionika koji vam mogu dati potrebne informacije i biti vaši partneri u rješavanju problema. Navedite kako ćete ono što radite objaviti u medijima. Uspostavite s njima suradnju. Vijest objavljena u novinama širi informacije o problemu kojim se bavite, te povećava krug ljudi koji su o njemu informirani i mogu vam pomoći u vašoj akciji.

Nemojte podcjenjivati svoje sposobnosti, ali ostanite realni u onome što poduzimate. Dobrim planiranjem i istraživanjem moći ćete napraviti odličnu akciju.

Budite aktivni u svojoj zajednici!

UMJESTO POZDRAVA

Drage učenice, dragi učenici!

Nadam se da vas je ovaj udžbenik potaknuo da razmislite o sebi, svojim prijateljima, svojoj obitelji i o svome gradu. Vi ćete (vi smatrate da će to biti u dalekoj budućnosti, a vaši roditelji misle da će to biti već sutra) postati odrasli ljudi. Kao i svi odrasli, imat ćete problema, obaveza i briga. Nemojte nikad zaboraviti da niste sami. Uvijek imate nekog tko vas voli. I koji god teret nosili, zbog njihove ljubavi, bit će vam lakši. Budite zato i vi potpora drugima. Ne zaboravite da postoje ljudi koji nemaju tu sreću da se netko brine za njih. I oni su dio vašeg grada, prolaze istim ulicama i nadaju se nekim svojim snovima. Istinsku peticu iz građanskog odgoja dobit ćete tek izvan razreda. Bez pisanih provjera i ispitivanja. Ali ta će petica vrijediti najviše. I budite ponosni na nju jer ćete znati da ste je zavrijedili.

Puno vas volim

vaš autor

OČEKIVANJA MEĐUPREDMETNIH TEMA:

Građanski odgoj i obrazovanje

goo A.3.1. Promišlja o razvoju ljudskih prava.

goo A.3.2. Uočava važnost Ustava Republike Hrvatske i drugih temeljnih dokumenata u zaštiti ljudskih prava.

goo A.3.3. Promiče ljudska prava.

goo A.3.4. Promiče pravo na obrazovanje i pravo na rad.

goo A.3.5. Promiče ravnopravnost spolova.

goo B.3.1. Promiče pravila demokratske zajednice.

goo B.3.2. Sudjeluje u odlučivanju u demokratskoj zajednici.

goo B.3.3. Analizira ustrojstvo vlasti u Republici Hrvatskoj.

goo C.3.1. Aktivno sudjeluje u projektima lokalne zajednice.

goo C.3.2. Doprinosi društvenoj solidarnosti.

goo C.3.3. Promiče kvalitetu života u lokalnoj zajednici.

goo C.3.4. Opisuje svojim riječima utjecaj korupcije na život građana.

Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije

ikt A.3.1. Učenik samostalno odabire odgovarajuću digitalnu tehnologiju.

ikt A.3.2. Učenik se samostalno koristi raznim uređajima i programima.

ikt A.3.3. Učenik aktivno sudjeluje u oblikovanju vlastitoga sigurnog digitalnog okružja.

ikt A.3.4. Učenik analizira utjecaj tehnologije na zdravlje i okoliš.

ikt B.3.1. Učenik samostalno komunicira s poznatim osobama u sigurnome digitalnom okružju.

ikt B.3.2. Učenik samostalno surađuje s poznatim osobama u sigurnome digitalnom okružju.

ikt B.3.3. Učenik poštuje međukulturne različitosti.

ikt C.3.1. Učenik samostalno provodi jednostavno istraživanje, a uz učiteljevu pomoć složeno istraživanje radi rješavanja problema u digitalnome okružju.

ikt C.3.2. Učenik samostalno i djelotvorno provodi jednostavno pretraživanje, a uz učiteljevu pomoć složeno pretraživanje informacija u digitalnome okružju.

ikt C.3.3. Učenik samostalno ili uz manju pomoć učitelja procjenjuje i odabire potrebne među pronađenim informacijama.

ikt C.3.4. Učenik uz učiteljevu pomoć ili samostalno odgovorno upravlja prikupljenim informacijama.

ikt D.3.1. Učenik se izražava kreativno služeći se primjerenom tehnologijom za stvaranje ideja i razvijanje planova te primjenjuje različite načine poticanja kreativnosti.

ikt D.3.2. Učenik rješava složenije probleme služeći se digitalnom tehnologijom.

ikt D.3.3. Učenik stvara nove uratke i ideje složenije strukture.

ikt D.3.4. Učenik imenuje zakone i propise kojima se štiti vlasništvo i propisuje dijeljenje vlastitih sadržaja u digitalnome okružju.

Održivi razvoj

odr A.3.1. Objašnjava osnovne sastavnice prirodne raznolikosti.

odr A.3.2. Analizira načela i vrijednosti ekosustava.

odr A.3.3. Razmatra uzroke ugroženosti prirode.

odr A.3.4. Objašnjava povezanost ekonomskih aktivnosti sa stanjem u okolišu i društvu.

odr B.3.1. Prosuduje kako različiti oblici djelovanja utječu na održivi razvoj.

odr B.3.2. Sudjeluje u aktivnostima koje promiču održivi razvoj u školi, lokalnoj zajednici i šire.

odr C.3.1. Može objasniti kako stanje u okolišu utječe na dobrobit.

odr C.3.2. Navodi primjere utjecaja ekonomije na dobrobit.

odr C.3.3. Ističe važnost demokracije u političkim sustavima za dobrobit.

odr C.3.4. Procjenjuje važnost pravednosti u društvu.

Osobni i socijalni razvoj

osr A.3.1. Razvija sliku o sebi.

osr A.3.2. Upravlja emocijama i ponašanjem.

osr A.3.3. Razvija osobne potencijale.

osr A.3.4. Upravlja svojim obrazovnim i profesionalnim putem.

osr B.3.1. Obrazlaže i uvažava potrebe i osjećaje drugih.

osr B.3.2. Razvija komunikacijske kompetencije i uvažavajuće odnose s drugima.

osr B.3.3. Razvija strategije rješavanja sukoba.

osr B.3.4. Suradnički uči i radi u timu.

osr C.3.1. Razlikuje sigurne od rizičnih situacija i ima razvijene osnovne strategije samozaštite.

osr C.3.2. Prepoznaje važnost odgovornosti pojedinca u društvu.

osr C.3.3. Aktivno sudjeluje i pridonosi školi i lokalnoj zajednici.

osr C.3.4. Razvija nacionalni i kulturni identitet.

Poduzetništvo

pod A.3.1. Primjenjuje inovativna i kreativna rješenja.

pod A.3.2. Snalazi se s neizvjesnošću i rizicima koje donosi.

pod A.3.3. Upoznaje i kritički sagledava mogućnosti razvoja karijere i profesionalnog usmjeravanja.

pod B.3.1. Razvija poduzetničku ideju od koncepta do realizacije.

pod B.3.2. Planira i upravlja aktivnostima.

pod B.3.3. Prepoznaje važnost odgovornoga poduzetništva za rast i razvoj pojedinca i zajednice.

pod C.3.1. pod C.3.2. Sudjeluje u projektu ili proizvodnji od ideje do realizacije.

pod C.3.3. Upravlja osobnim financijama i prepoznaje tijek novca.

Učiti kako učiti

uku A.3.1. Upravljanje informacijama

Učenik samostalno traži nove informacije iz različitih izvora, transformira ih u novo znanje i uspješno primjenjuje pri rješavanju problema.

uku A.3.2. Primjena strategija učenja i rješavanje problema

Učenik se koristi različitim strategijama učenja i primjenjuje ih u ostvarivanju ciljeva učenja i rješavanju problema u svim područjima učenja uz povremeno praćenje učitelja.

uku A.3.3. Kreativno mišljenje

Učenik samostalno oblikuje svoje ideje i kreativno pristupa rješavanju problema.

uku A.3.4. Kritičko mišljenje

Učenik kritički promišlja i vrednuje ideje uz podršku učitelja.

uku B.3.1. Planiranje

Uz povremenu podršku učenik samostalno određuje ciljeve učenja, odabire strategije učenja i planira učenje.

uku B.3.2. Praćenje

Uz povremeni poticaj i samostalno učenik prati učinkovitost učenja i svoje napredovanje tijekom učenja.

uku B.3.3. Prilagodba učenja

Učenik regulira svoje učenje mijenjanjem plana ili pristupa učenju, samostalno ili uz poticaj učitelja.

uku B.3.4. Samovrednovanje/ samoprocjena

Učenik samovrednuje proces učenja i svoje rezultate, procjenjuje ostvareni napredak te na temelju toga planira buduće učenje.

uku C.3.1. Vrijednost učenja

Učenik može objasniti vrijednost učenja za svoj život.

uku C.3.2. Slika o sebi kao učeniku

Učenik iskazuje pozitivna i visoka očekivanja i vjeruje u svoj uspjeh u učenju.

uku C.3.3. Interes

Učenik iskazuje interes za različita područja, preuzima odgovornost za svoje učenje i ustraje u učenju.

uku C.3.4. Emocije

Učenik se koristi ugodnim emocijama i raspoloženjima tako da potiču učenje i kontrolira neugodne emocije i raspoloženja tako da ga ne ometaju u učenju.

uku D.3.1. Fizičko okruženje učenja

Učenik stvara prikladno fizičko okruženje za učenje s ciljem poboljšanja koncentracije i motivacije.

uku D.3.2. Suradnja s drugima

Učenik ostvaruje dobru komunikaciju s drugima, uspješno surađuje u različitim situacijama i spreman je zatražiti i ponuditi pomoć.

ZDRAVLJE

zdr A.3.1 / A. Pravilno organizira vrijeme za rad i odmor tijekom dana.

zdr A.3.1 / B. Prepoznaje važnost brige o reproduktivnome zdravlju.

zdr A.3.2 / A. Opisuje pravilnu prehranu i prepoznaje neprimjerenost redukcijske dijeta za dob i razvoj.

zdr A.3.2 / B. Opisuje nutritivni sastav procesuiranih namirnica i pravilno čita njihove deklaracije.

zdr A.3.2 / C. Opisuje važnost i način prilagođavanja prehrane godišnjem dobu i podneblju.

zdr A.3.2 / D. Opisuje važnost redovitoga tjelesnoga vježbanja kao važnog čimbenika regulacije tjelesne mase.

zdr A.3.3 Održava pojačanu pravilnu osobnu higijenu kože lica i tijela.

zdr B.3.1 / A. Opisuje i procjenjuje vršnjački pritisak.

zdr B.3.1 / B. Razlikuje i vrednuje različite načine komunikacije i ponašanja.

zdr B.3.2 / A. Prepoznaje utjecaj razvojnih promjena na emocije.

zdr B.3.2 / B. Prepoznaje stres kao važan čimbenik u narušavanju mentalnoga zdravlja.

zdr B.3.2 / C. Prepoznaje i objašnjava svoje osobne i socijalne potencijale.

zdr B.3.2 / D. Prepoznaje utjecaj odgovornoga spolnoga ponašanja na mentalno zdravlje.

zdr B.3.3 / A. Povezuje samopoštovanje s rizičnim ponašanjima.

zdr B.3.3 / B. Opisuje opasnosti uporabe sredstava ovisnosti te opasnosti drugih rizičnih ponašanja.

zdr C.3.1 / A. Kao sudionik prometa poštuje prometna pravila i propise kako bi izbjegao opasnosti.

zdr C.3.1 / B. Obrazlaže potencijalne opasnosti u kućanstvu i okolini.

zdr C.3.1 / C. Nabraja zakonska ograničenja važna za zdravlje i sigurnost maloljetnika.

zdr C.3.2 / A. Objašnjava primjenu osnovnih postupaka oživljavanja.

zdr C.3.2 / B. Objašnjava način pružanja prve pomoći učenicima sa zdravstvenim teškoćama.

zdr C.3.2 / C. Nabraja vodeće uzroke obolijevanja i smrtnosti odraslih.

zdr C.3.2 / D. Razumije važnost pronalaženja vjerodostojnih i pouzdanih informacija o zdravlju.

zdr C.3.3 / A. Objašnjava važnost cijepljenja i sistematskih i preventivnih pregleda u školskoj dobi.

zdr C.3.3 / B. Prepoznaje važnost darivanja krvi.